

UNIWERSYTET MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU
INSTYTUT SOCJOLOGII
WYDZIAŁ HUMANISTYCZNY

Elżbieta Borzyszkowska

*Konflikty społeczne związane z procesem integracji Polski
z Unią Europejską –
analiza z perspektywy funkcjonalnej teorii konfliktu.
Studium przypadku gminy Brusy*

*Praca dyplomowa napisana
pod kierunkiem
dr Wojciecha Knieć*

TORUŃ 2003

SPS TREŚCI

Wprowadzenie.....	4
I. Funkcjonalna teoria konfliktu Lewisa A. Cosera jako rozwinięcie idei pozytywnego oddziaływania konfliktu na życie społeczne.....	7
1. Operacjonalizacja podstawowych pojęć zawartych w pracy.....	7
2. Przyczyny konfliktu.....	10
3. Zmienne charakteryzujące konflikt.....	11
4. Społeczna użyteczność konfliktu.....	16
5. Trzecia strona w konflikcie.....	18
II. Metodologiczne podstawy pracy.....	22
1. Przyjęte hipotezy teoretyczne.....	22
2. Metody badań.....	25
3. Techniki badań.....	26
4. Dobór próby badawczej.....	28
5. Warunki przeprowadzania wywiadu.....	29
III. Charakterystyka badanej zbiorowości – gmina Brusy i jej mieszkańcy.....	30
1. Analiza porównawcza wybranych wskaźników na tle kraju, województw i powiatu.....	30
2. Rys historyczny.....	32
3. Położenie gminy.....	34
4. Ludność i struktura zatrudnienia.....	34
5. Gospodarka i rolnictwo.....	38
6. Finanse.....	41
7. Specyfika kulturowa gminy.....	43

IV. Eurosceptycy i euroentuzjaści w gminie Brusy – analiza funkcjonalności konfliktu.....	46
Zakończenie.....	61
Bibliografia.....	65
Aneks 1.....	68

WPROWADZENIE

Koniec lat 80 - tych XX wieku był okresem przełomowym w historii naszego kraju. Rozpoczął się okres transformacji systemowej, który obejmował głębokie przeobrażenia ustrojowe, społeczne i gospodarcze. Załamanie starego systemu i uwolnienie się spod komunistycznych rządów wymusiło konieczność poszukiwania nowych dróg społecznego i gospodarczego rozwoju. Podjęte zostały starania mające na celu wyprowadzenie kraju na drogę demokracji. Wówczas jako symbol ustroju demokratycznego była postrzegana Unia Europejska. Integracja z nią stała się priorytetowym celem polskiej polityki zagranicznej, niezależnie od ugrupowania sprawującego władzę. W początkowym okresie idea ta spotykała się z powszechnym entuzjazmem i akceptacją społeczeństwa polskiego. Stopniowo jednak następowała ewolucja postaw społecznych, z pojawianiem się i wzrostem popularności bardziej sceptycznych podejść do integracji. W niektórych środowiskach wyłoniły się stanowiska, które charakteryzują się poczuciem silnego zagrożenia perspektywą integracji europejskiej, prowadząc w ten sposób do negatywnych uprzedzeń. Na tej właśnie podstawie może dojść do konfliktów i antagonizmów. Powstają one na tle traktowania innych ludzi i zjawisk, zwłaszcza obcych jako potencjalnych lub rzeczywistych niebezpieczeństw.

Unia Europejska z perspektywy Polaków z jednej strony widziana jest jako organizacja zapewniająca współpracę między państwami członkowskimi i ich mieszkańcami, a także gwarantującą rozwój gospodarczy. Z drugiej zaś strony postrzegana jest jako supermocarstwo z dominacją bogatych nad biednymi, odbierająca państwom członkowskim prawa do samodzielnego stanowienia o sobie a także ograniczająca suwerenność państwową i kulturową.

W świetle tych dwóch opcji wyłaniają się dwie przeciwstawne postawy w stosunku do Unii Europejskiej: negatywnego postrzegania procesu integracji (eurosceptyk) i pozytywnego podejścia do procesów integracji (euroentuzjasta). Zderzenie takich nastawień symbolizuje konflikt postaw i opinii społecznych w obecnym procesie integracji europejskiej.

Socjologiczne rozważanie nad konfliktem jako procesem społecznym jest reakcją na zwiększającą się ich liczbę we współczesnym świecie, szczególnie

prezentacji wybranych wskaźników m.in. demograficznych, gospodarczych, edukację, kulturę i walory turystyczne, jako specyficzne właściwości gminy. Sądzę, że na obszarze tych właśnie dziedzin życia społecznego będzie można w największym stopniu zaobserwować wyłaniające się opinie dotyczące naszej integracji z Unią Europejską a w konsekwencji zidentyfikować postawy eurosceptyków i euroentuzjastów.

W ostatniej części pracy dokonałam interpretacji przeprowadzonych przeze mnie badań w tej społeczności lokalnej w świetle wcześniej przedstawionej teorii. Ich wyniki pozwoliły mi na weryfikację założonej hipotezy o funkcjonalności konfliktu między eurosceptykami i euroentuzjastami. Na ich podstawie wyróżniłam postawy między zwolennikami i przeciwnikami integracji z Unią Europejską. Uzyskane wyniki porównałam także z badaniami ogólnokrajowymi przeprowadzanymi m.in. przez CBOS na temat opinii Polaków dotyczących wstąpienia Polski do tej organizacji oraz nadziei i obaw związanych z tym procesem. Konfrontując poszczególne wyniki chciałam uzyskać odpowiedź na pytanie, o to czy opinie mieszkańców gminy Brusy różnią się czymś znacząco od opinii mieszkańców z innych regionów kraju.

W zakończeniu pracy dokonałam podsumowania wcześniej zawartych spostrzeżeń badawczych. Uznałam ponadto, że dla dokładniejszego zrozumienia tematu należy przytoczyć wyniki referendum, które odbyło się 7-8 czerwca 2003 roku. Przytoczenie tych danych pozwoli nam na pełniejszą analizę zagadnienia konfliktu między zwolennikami i przeciwnikami wstąpienia Polski do Unii Europejskiej.

Na końcu pracy umieściłam spis literatury, którą wykorzystałam w pracy. Składają się na nią różne pozycje. Pozwoliły mi one na rzetelny opis i analizę tematu.

I. FUNKCJONALNA TEORIA KONFLIKTU LEWISA A. COSERA JAKO ROZWINIĘCIE IDEI POZYTYWNEGO ODZIAŁYWANIA KONFLIKTU NA ŻYCIE SPOŁECZNE

1. Operacjonalizacja podstawowych pojęć zawartych w pracy

Rozważania związane z meritum pracy należy poprzedzić analizą definicyjną najważniejszych pojęć: konflikt społeczny, postawa społeczna oraz społeczność lokalna. Etymologicznie słowo konflikt pochodzi od łacińskiego *conflictus*, którego pierwotnie znaczenie brzmi zderzenie.¹ Według L.A. Cosera konflikt można zdefiniować jako „walkę o wartości, czy też roszczenia do pozycji społecznych, władzy i niewystarczających dla wszystkich dóbr, w której to walce celem będącym w konflikcie stron jest nie tylko osiągnięcie pożądanых wartości, ale też zneutralizowanie, zniszczenie lub wyeliminowanie rywali.”²

Istnieje obecnie kilka koncepcji socjologicznych usiłujących wyjaśnić zjawiska społeczne w oparciu o konfliktowy model społeczeństwa. Aby dokładniej zrozumieć konflikt według Cosera należy odwołać się do typologii tego zjawiska. Możemy wyróżnić modele konfliktu o wartości ekonomiczne, o władzę a także konflikt kompleksowy, globalny. Przykładem tego ostatniego jest teoria Lewisa A. Cosera.

Możemy także wyróżnić typologię ze względu na dynamikę konfliktu:

- dynamiczny: zakłada zmienność struktury,
- stabilny: brak zmienności lub zmienność tylko w obrębie systemu nie naruszająca podstaw jego struktury i miejsce, jakie zajmuje w systemie (kryterium, w którym konflikt może być zmienną wyjaśniającą, wyjaśnianą albo zarówno obydwoma).

Zgodnie z tym rozróżnieniem, konflikt według Cosera możemy zaliczyć do modelu stabilnego – mieszanego, w którym zarówno konflikt wyjaśnia się poprzez odwołanie się do własności danej struktury, jak i te własności struktury (ich trwanie) wyjaśnia się poprzez odwołanie do konfliktu.³

¹ M. Marek. *O pojęciu konfliktu społecznego*. [w]: „Studia Socjologiczne” .1986nr 1, s.124.

² J. Mucha. *Konflikt i społeczeństwo: z problematyki konfliktu społecznego we współczesnych teoriach zachodnich*, s.14.

³ Ibidem, s.70.

Dla dokładniejszego zrozumienia funkcjonalności konfliktu między postawą eurosceptyka i euroentuzjasty należy także przybliżyć „pojęcie postawy społecznej.” Termin ten został wprowadzony do nauk społecznych przez Williama Thomasa i Floriana Znanieckiego. Został zawarty we wstępie do „Chłopa Polskiego w Europie i Ameryce” na oznaczenie procesów indywidualnych świadomości, determinujących zarówno aktualne jak i potencjalne reakcje człowieka wobec świata społecznego. Niejednoznaczność użycia tego terminu zdaje się być jego najbardziej charakterystyczną cechą, ale pomimo to możemy wyróżnić kilka elementów wspólnych. Postawa wiąże się zawsze z afektywną oceną (pozytywną lub negatywną) różnego typu obiektów (ludzi, działań, grup społecznych, instytucji, obiektów fizycznych lub zdarzeń). Każda, więc zawiera, chociaż najmniejszy element emocjonalny i zgodnie z tym stwierdzeniem nie istnieje postawa obojętności. Stosunek emocjonalny jest stały. Postawa zawsze jest wyrażana wobec czegoś. Są one nabywane i modyfikowane w procesie uczenia się. Ważne pozostają także osobiste doświadczenia jednostki. Kształtowanie postawy odbywa się na zgodnie z podejściem zdroworozsądkowym. Nasze oceny i emocje są formowane i modyfikowane pod wpływem zdobywanej wiedzy o przedmiocie postawy. Głównym, więc elementem postawy jest odnoszenie wiedzy o tym obiekcie do ogólnych wartości.⁴ Wywierają one wpływ na działanie społeczne a ich badanie i wyjaśnianie ma wpłynąć na lepsze przewidywanie ludzkich działań np. postawa cechująca się pozytywnym podejściem do integracji europejskiej będzie determinowała głosowanie w referendum za wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej.

Osoby badane wyrażają swoją postawę poprzez mowę lub zachowanie jedynie wtedy, kiedy spostrzega przedmiot postawy. Można je także opisać poprzez ich treść, (czego dotyczy postawa), kierunek (pozytywne, neutralne lub negatywne uczucia w stosunku do przedmiotu postawy lub tematu badania) czy ich intensywność (mniejsze lub większe natężenie). Werbalnym wyrazem postaw są opinie, dlatego jesteśmy zainteresowani ich pomiarem, ponieważ mogą one wyjaśnić pewne generalne skłonności osób badanych, w tym wypadku zwolenników i przeciwników Unii. Natomiast badanie opinii jest interesujące jedynie w tym zakresie, w jakim opinie symbolizują postawy.⁵

⁴ *Encyklopedia Socjologii. Tom III*, s.151.

⁵ Ch. Frankfort – Nachmies, D. Nachmies. *Metody badawcze w naukach społecznych*, s.359.

Kolejnym terminem wymagającym dookreślenia jest społeczność lokalna. Nazywamy tym pojęciem taką zbiorowość, która zamieszkuje wspólne terytorium, jest relatywnie samowystarczalna i oparta na trwałym systemie więzi i interakcji społecznych. Charakteryzuje się także mocnym poczuciem przynależności i identyfikacji jednostek z grupą.⁶ Wspólna podstawa terytorialna stwarza szczególny typ więzi między członkami tej społeczności tzw. patriotyzm lokalny.⁷

Również Halina Mielicka wskazuje, że elementem charakterystycznym dla społeczności lokalnej jest jej silne przywiązanie do terytorium. Istotne dla tych ludzi jest to gdzie się urodzili i skąd pochodzili ich bliscy krewni. Definiuje ona społeczność lokalną jako terytorium, na którym podejmowana jest przez jednostki znacząca społeczna działalność. Jest ona motywowana i określana interakcjami przebiegającymi zgodnie z istniejącą strukturą danej zbiorowości. Cechą wyróżniającą dla społeczności lokalnej jest powoływanie do życia instytucji, które umożliwiają ludziom zaspokojenie ich potrzeb i rozwiązywanie problemów w jej ramach na bazie interakcji o charakterze bezpośrednim, osobowym i nieformalnym.⁸

Powracając do zjawiska konfliktu chciałam nadmienić, iż zagadnienie to było już wcześniej przedmiotem badań kilku nurtów w socjologii m.in. socjologii formalnej Georga Simmela. Jego koncepcja mówiła o wzajemnym oddziaływaniu pewnych faktów społecznych, z których najważniejszym był konflikt. Ujęcie Simmela stało się inspiracją dla teorii Lewisa A. Cosera, który uważał że konflikt jest naturalnym elementem życia społecznego.⁹ Wcześniejsze opracowania wskazują na konwencjonalne sposoby postrzegania tego rodzaju sytuacji, jakim jest konflikt. L. A. Coser proponuje zupełnie odmienne spojrzenie na to zjawisko społeczne. Według niego konflikt jest naturalnym, powszechnym, nieuniknionym i - co najbardziej interesujące - korzystnym (funkcjonalnym) procesem społecznym. Formułuje on strukturę, determinuje rozwój i podnosi zdolności adaptacyjne zbiorowości ludzkich. Ożywia on także siły innowacyjne tkwiące w społeczeństwie, ponieważ powodując upadek starych instytucji i stosunków społecznych stwarza podstawy do budowy nowych. Jego stałym źródłem jest wzajemna zależność systemów społecznych i niesprawiedliwy podział rzadkich dóbr: środków materialnych, prestiżu, władzy. Zakwestionowanie tego podziału jest zawsze tylko kwestią czasu, ponieważ

⁶ P. Załęcki, K. Olechnicki, *op. cit.*, s.201.

⁷ Z. T. Wierzbicki. *Aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych i środowiskowych*, s.36.

⁸ H. Mielicka. *Podstawy socjologii. Mikrostruktury społeczne*, s.158.

⁹ *Encyklopedia socjologii, Tom II*, s.64.

w ludziach, którzy nie mają możliwości zaspokojenia potrzeb musi dojrzeć bunt i pragnienie odmiany losu.¹⁰

Jednak nie każdy konflikt będzie sprzyjał zachowaniu struktury grupy oraz nie we wszystkich grupach konflikt może spełniać funkcje pozytywne. To czy będzie on sprzyjał wewnętrznemu przystosowaniu czy nie zależy od typu problemu, którego dotyczył spór, a także od typu struktury społecznej, wewnątrz której się pojawił. Wewnętrzne konflikty społeczne dotyczące celów, wartości lub interesów a nie sprzeczne z podstawowymi założeniami, na których opierają się stosunki społeczne są zazwyczaj funkcjonalne w sensie wobec struktury społecznej. Stwarzają one możliwości skorygowania stosunków władzy i systemu norm w grupach zgodnie z odczuwanymi potrzebami poszczególnych członków. Te konflikty, w których zwalczające się strony przestają uznawać podstawowe wartości warunkujące prawomocność systemu społecznego grożą zniszczeniem struktury.¹¹

2. *Przyczyny konfliktu*

Najczęściej u podłoża konfliktów społecznych tkwi walka o określone dobra materialne, prestiż, władzę, wartości ideologiczne i moralne. Konflikt społeczny to walka ludzi reprezentujących odmienne wartości lub walka o dostęp do statusu, władzy, ograniczonych dóbr. Celem pozostającym w konflikcie stron jest nie tylko osiągnięcie pożądaných wartości, lecz także zneutralizowanie, ograniczenie lub wyeliminowanie przeciwników.¹² Przy tak rozumianym pojęciu w konflikcie występują:

1. Problem sporny - może nim być jakieś dobro materialne, idee lub układ stosunków społeczne, (kwestia przystąpienia Polski do UE)
2. Zwalczające się strony - jednostki lub grupy ludzkie, (eurosceptycy, euroentuzjaści)
3. Cel - osiągnięcie pewnych korzyści kosztem przeciwnika, (dla zwolenników UE wstąpienie Polski do UE, i vice versa)

¹⁰ J. Królikowska *Trzecia strona konfliktu społecznego- inspiracje teoretyczne i praktyczne konsekwencje*. [w]: „Studia Socjologiczne”. 1993 nr2, s.99.

¹¹ W. Wątroba

¹² J. Mucha. *op. cit.*, s. 14.

4. Walka - zamierzone działanie skierowane przeciwko innym.¹³
(nie rozwiązanie siłowe, ale propaganda, agitacja, akcje protestacyjne, marsze, festyny, zrywanie plakatów, obrzucanie demonstracji jajkami, gwizdanie itp.)

Konflikt pojawia się wówczas, gdy jedna ze stron pragnie utrzymać jakiś określony stan rzeczy (np. układ stosunków społecznych w społeczeństwie nie będącym w UE) - druga natomiast dąży do jego zmiany. Może także wystąpić też w sytuacji, gdy obydwie strony dążą do zmiany określonego stanu rzeczy, ale cele lub sposoby zmiany są różnie pojmowane (np. obie strony chcą, aby Polska znalazła się w UE, ale jedna ze stron nie chce, aby się to odbyło na proponowanych warunkach). Coser określa warunki, w których dochodzi do podniesienia świadomości jednostek, odnoszącej się do własnych interesów oraz tego, co sprawia, iż dążą one do zmienienia istniejącej sytuacji społecznej. Twierdzi on, że im bardziej upośledzeni (poszkodowani) członkowie systemu kwestionują prawomocność istniejącego rozdziału rzadkich dóbr, tym bardziej prawdopodobne, że to oni zainicjują konflikt. Przyczyną konfliktu może być sprzeczność interesów wówczas, gdy tzw. osobnicy upośledzeni odmówią przyznania prawomocności systemowi.¹⁴

Twierdzenia Cosera wskazują jednak, że zakwestionowanie prawomocności samo w sobie nie musi koniecznie prowadzić do wybuchu konfliktu. Ludzie muszą przede wszystkim zostać pobudzeni emocjonalnie. Twierdzenia kładące nacisk na stany pobudzenia emocjonalnego niezbędne do tego by doprowadzić do konfliktu są wynikiem - efektywności lub nie - procesów socjalizacji i kontroli społecznej. W społeczności lokalnej, jaką są Brusy za moment pobudzenia emocjonalnego możemy uznać cały okres tworzenia Strategii Rozwoju Gminy w roku 2000 i składające się na nią debaty strategiczne, prowadzone wywiady, polemiki w prasie itp.

3. Zmienne charakteryzujące konflikt

Lewis A. Coser wyróżnił trzy zmienne charakteryzujące procesy konfliktowe: natężenie, (czyli gotowość do zaangażowania się w konflikt), gwałtowność,

¹³ H. Białyszewski. *Teoretyczne problemy sprzeczności i konfliktów społecznych*, s.35.

¹⁴ W. Wątroba. *Socjologia. Wstęp do praktycznej wiedzy społecznej*, s.178.

(czyli dążenie stron do wyeliminowania lub unicestwienia przeciwnika) oraz okres trwania. W następnej części tego rozdziału zajmę się ich analizą.

➤ *Natężenie konfliktu*

Pojęcie natężenia konfliktu oznacza stopień zaangażowania uczuciowego w dążeniu do konfliktu. Niezbędny jest tutaj próg pobudzenia emocjonalnego, jeśli ludzie mają zapoczątkować konflikt, aczkolwiek są jeszcze inne warunki. Dla Cosera najważniejsze są, te, które wpływają na jego natężenie. Mówi on, że im w większym stopniu zostały spełnione warunki przyczyniające się do jego wybuchu tym jest on silniejszy. W sytuacji gdzie bardziej utrwaliłyby się warunki przyczyniające się do wybuchu konfliktu tym bardziej strony konfliktu będą w nim zaangażowane¹⁵ (np. liczne poparcie dla reprezentowanego stanowiska). Im większe jest zaangażowanie członków grupy tym jest on silniejszy. „Zaangażowanie” jest odbiciem stosunków społecznych w systemie, w którym ma miejsce konflikt. Im bardziej pierwotne (dotyczące podstawowych kwestii społecznych niezbędnych do funkcjonowania człowieka np. żywność) te relacje tym większe zaangażowanie i większa siła - to znaczy tym większe starania w jego utrzymanie. W sytuacji, gdy między stronami konfliktu w tej grupie panują bardziej pierwotne stosunki tym mniej prawdopodobne jest otwarte wyrażenie wrogości. Gdy w danej grupie występują bardziej angażujące stosunki tym rzadziej on występuje, lecz gdy występują warunki będące przyczyną konfliktu, przypuszczalnie jego oddźwięk będzie silniejszy. W obrębie mniej angażujących stosunków, lub ich wtórnego charakteru istnieje możliwość, że konflikt będzie wybuchał częściej, ale z mniejszą siłą, mniej gwałtowny i wobec tego w mniejszym stopniu będzie zaburzał życie ludzi i funkcjonowanie całego systemu.¹⁶

Coser twierdzi, że jednostki pobudzone emocjonalnie muszą rozwijać jednoczące ich przekonania odnoszące się do zbiorowego celu konfliktu. Eurosceptycy muszą więc utwierdzać się w przekonaniu, że wstąpienie Polski do UE jest zgubne dla Polski i odwrotnie. Natomiast zwolennicy integracji powinni jednoczyć się w przekonaniu o zbawiennych skutkach tego procesu. Zatem unifikacja ideologiczna, czyli opowiedzenie się po stronie przekonań, które zdaniem uczestników sporu głoszą

¹⁵ J. Turner. *Struktura teorii socjologicznej*, s.230.

¹⁶ W. Wątroba. *op. cit.*, s. 179.

doniosłość przyczyn, a które wywołały konflikt, zwiększa jego siłę. Im bardziej konflikty ulegają obiektywizacji ponad i poza interesami własnymi jednostek, tym silniejszy staje (się konflikt).¹⁷ (w sytuacji gdy strony sporu zdobywają większą rzeszę zwolenników).

➤ *Gwałtowność konfliktu*

Chociaż konflikt jest stałą i nieuniknioną częścią życia społecznego to jednak nie od razu wybucha z pełną gwałtownością. Zanim nastąpi, tli się w sposób utajniony. Do jego burzliwego uwidocznienia dochodzi w momencie uformowania grup jasno uświadamiających sobie swoje partykularne interesy.¹⁸ W takim przypadku euroentuzjasta twierdzi, że po przystąpieniu Polski do UE będzie mógł podróżować w interesach po Europie bez kontroli granicznej, co może ułatwić mu prowadzenie własnej działalności gospodarczej lub studiowanie, albo kształcenie własnych dzieci. Zdaniem Cosera gwałtowność konfliktu zależy od stopnia, w jakim strony konfliktu dążą do wzajemnego wyrządzenia sobie szkody lub wyeliminowania przeciwnika. W im większym stopniu grupy angażują się w konflikt z powodu swoich rzeczywistych tj. obiektywnych interesów tym mniej gwałtowny jest jego przebieg. Dla Cosera taki konflikt polega na walkach o wartości, cele, przy tym konflikt jest środkiem dla obrony czy też utwierdzaniu wartości.

Innego typu są konflikty nierzeczywiste, gdzie celem jest konflikt dla konfliktu, agresja i nie ma wobec niego funkcjonalnych alternatyw. Konflikt tego typu skierowany jest przeciwko przyjętym zasadom rozkładając i dzieląc społeczeństwo na wrogie obozy.¹⁹ Gdy grupy wchodzi w konflikt z powodów nie związanych z rzeczywistymi interesami grupy, tym bardziej jest on gwałtowny, co powoduje wzrost zaangażowania jego uczestników.²⁰ Konflikty nierzeczywiste są tym bardziej niebezpieczne, ponieważ więcej jest w nich ideologicznego fanatyzmu, gdy walczy się nie o takie czy inne interesy grupy, ale o ideały, ideologie. Przykładowo, wielu przeciwników Unii uznaje za powód nie wstępowania Polski do jej struktur, to iż Niemcy - dawni właściciele obszarów znajdujących się obecnie na terenie Polski Zachodniej - będą próbowali

¹⁷ W. Wątroba. *op. cit.*, s.179.

¹⁸ L. Sołoma. *Socjologia.*, s.53.

¹⁹ A. Żuk. *Konflikt i walka*, s.23.

²⁰ J. Turner. *op. cit.*, s.235.

po wstąpieniu Polski do UE odzyskać swoją własność z tytułu, że kiedyś należało to do państwa niemieckiego.

Z kolei sztywność systemu powoduje, że zwiększa się prawdopodobieństwo przekształcenia dotychczasowego konfliktu, w taki który nie jest w żaden sposób związany z rzeczywistymi interesami grupy. Coser zakłada, że jeżeli strony konfliktu nie mają wyraźnych celów, to w większym stopniu możliwe staje się użycie przemocy, zwłaszcza w sytuacjach kiedy zostają pobudzone emocje.²¹

Uważa on, że zbiorowości różnią się umiejętnością wykorzystania konfliktów do ożywienia w nich rytmu życia oraz sposobem reagowania na konflikty. Sztywna długo nie zmieniana struktura grup absorbująca całkowicie życie członków i ograniczająca jej kontakty ze światem zewnętrznym załamuje się pod naporem skumulowanych wcześniej i tłumionych konfliktów. Jeżeli zbiorowości nie uwzględnia w swojej ideologii faktu istnienia sprzeczności, to antagonizmy pojawiają się w nich ze zdwojoną siłą, przekształcając się w konflikt ostry i prowadząc do rozległych zmian systemowych.²²

Zupełnie inaczej przyjmują konflikt grupy o strukturach elastycznych, gromadzące w swych szeregach ludzi angażujących w życie zbiorowe jedynie część swojej osobowości. W konsekwencji są oni bardziej skłoni do ujawniania i usuwania pojawiających się sprzeczności. Jest on więc korzystny dla społeczeństwa elastycznego, ponieważ prowadząc do tworzenia się i modyfikacji norm umożliwia mu trwanie w zmienionych warunkach.²³ Częste spory wybuchające w tych grupach dotyczą jedynie pewnych sfer życia zbiorowego i działają z korzyścią dla całej grupy.

Według Cosera konflikt ma charakter behawioralny tzn. ukazuje konflikt społeczny jako określony rodzaj ludzkich zachowań, a ściślej mówiąc jako rodzaj stosunków międzyludzkich. Istotą tych kontaktów jest walka, która może przybrać różne formy behawioralne. Czasami może się ona wyrazić w postaci biernego oporu, innym razem poprzez agresję bezpośrednią (atak werbalny na przeciwnika) lub też agresji pośredniej (np. poburzeniu innych przeciwko wrogowi - agitacja).

²¹ Ibidem, s.233.

²² W. Wątroba. *op. cit.*, s.180.

²³ J. Turner, *op. cit.*, s. 233.

walki). Tego typu konflikty są długotrwałe i mają tylko przejściowe chwile spokoju.²⁸ Dopuszczał jednak możliwość ich przekształcenia w konflikty realistyczne poprzez odpowiednią regulację czy też ukierunkowanie.²⁹

Niewątpliwie ważną rolę w konflikcie odgrywają przywódcy. W społeczności lokalnej, jaką są Brusy możemy ich upatrywać w osobie liderów lokalnych. Charakteryzuje się on ponadprzeciętnością. Wyznacza kierunki działania dla pozostałych członków grupy, sprawuje kontrolę nad sposobami realizacji przyjętych celów grupowych oraz kształtującą ich postawy.³⁰ W momencie kiedy szybciej potrafią oni dostrzec, że całkowite pokonanie przeciwnika nie jest możliwe jedynie przy kosztach wyższych niż te jakich wymagałoby zwycięstwo, tym krótszy staje się konflikt. Także trwa on krócej, jeżeli przywódcy wykazują zdolności przekonywania swoich podwładnych o konieczności jego zakończenia.³¹ Zdaniem wielu poważanych osób w społeczności Brus wszelkie antagonizmy wokół wstąpienia Polski do UE są bezsensowne, ponieważ powinno się brać pod uwagę tylko i wyłącznie dobro całego kraju i wybrać to rozwiązanie które będzie najwłaściwsze i przyniesie najwięcej korzyści. Zagadnienie to szerzej omówię w IV części pracy.

4. Społeczna użyteczność konfliktu

Podstawowym fundamentem w funkcjonalnej teorii konfliktu L.A. Cosera jest teza o jego społecznej użyteczności. Mówi ona o korzystnym oddziaływaniu konfliktu na wewnętrzną strukturę zbiorowości, silniejsze jej związanie i uporządkowanie oraz na pobudzeniu jej zdolności adaptacyjnych.³²

Ponieważ wybuch konfliktu wskazuje na odrzucenie poprzedniego układu między stronami, ocena każdej ze stron w konflikcie po skończonej walce pozwoli osiągnąć równowagę. W konsekwencji stosunki między nimi zostaną oparte na nowych zasadach. W rezultacie, struktura która toleruje konflikt posiada znaczną zdolność unikania braku równowagi poprzez modyfikację podstaw stosunków władzy.

²⁸ J. Królikowska. *op. cit.*, s.101.

²⁹ J. Sztumski, *op. cit.*, s.104

³⁰ Ibidem, s.182.

³² W. Wątroba. *op. cit.*, s.183.

Konflikty z jednymi prowadzą do stowarzyszania się lub koalicji z innymi. Powstałe w wyniku konfliktu stowarzyszenia i koalicje, tworząc więź społeczną między uczestnikami przyczyniają się do redukcji izolacji społecznej. Powoduje to powiązanie jednostek i grup, między którymi w innej sytuacji nie pojawiłaby się żadna więź - lub odwrotnie - pojawiłaby się wrogość. Struktura społeczna tolerująca wiele konfliktów dysponuje mechanizmem pozwalającym zbliżenie przeciwnych stron i połączenie ich na płaszczyźnie działalności społecznej. Ponadto taka struktura sprzyja wielości związków i koalicji, których zróżnicowane cele krzyżują się zapobiegając w ten sposób powstawaniu sojuszy przebiegających w jednej linii podziału.³³

Ważną rolę w konflikcie odgrywa ideologia. Po pierwsze, łączy ona interesy osobiste zaangażowane w konflikt w interes grupowy i formułuje je jako racje grupy, które muszą być zabezpieczone w czasie walki. Pociąga to za sobą pewne sprecyzowanie treści konfliktu np. euroentuzjasta uważa, że zyska po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej dlatego popiera odpowiednią opcję i przeciwnie.

Uczestnicy konfliktu, którzy uważają się jedynie za reprezentantów jednej ze stron sporu - nie walcząc o swoje interesy, lecz o idee grupy, którą reprezentują - są bardziej radykalni i zdecydowani niż ci uczestnicy konfliktu, którzy walczą jedynie o interesy osobiste.³⁴ Wyeliminowanie czynnika osobistego czyni ten konflikt bardziej ostrym, ponieważ w momencie gdy uczestnik konfliktu nic nie ryzykuje albo ryzykuje bardzo mało to jest bardziej radykalny, gdyż nie ma nic do stracenia.

Po drugie ideologia integruje walczącą grupę poprzez podporządkowanie interesów partykularnych (jednostkowych) interesom grupowym oraz interesów drugorzędnych podstawowym, wskazując te które powinny być uznawane w walce jako najważniejsze. Zapobiega się w ten sposób podziałom wewnętrznym grupy i nie potrzebnym sporom, a równocześnie wyostrza różnice między stronami pozostającymi w konflikcie.³⁵ Ponadto ideologie uzasadniające spór przenoszą go na szersze tło społeczne i tym samym poszerzają zakres problemów spornych.³⁶ Nasuwa się tu stwierdzenie, które wskazuje, że wstąpienie Polski do UE to nie jest kwestią dotyczącą tylko jednego człowieka ale tyczy się to całej społeczności Brus,

³³ M. Malikowski. *op. cit.*, s.231.

³⁴ W. Wątroba. *op. cit.*, 184.

³⁵ Ibidem, s. 184.

³⁶ Ibidem, s. 184.

województwa a także całe Polski. Ideologia wpływa także na polaryzację stanowisk walczących stron nie tylko poprzez rozszerzenie zakresu spraw spornych, ale także poprzez eksponowanie tego, co dzieli strony walczące.³⁷

5. Trzecia strona w konflikcie

Coser jednoznacznie nie określa pozycji innych stron (oprócz zdecydowanych zwolenników i przeciwników) uczestniczących w konflikcie ale odwołuje się do pojęcia „trzeciej strony”. Uważa on, że w sytuację konfliktową „wmieszana” jest trzecia siła, która go wywołuje czy też podsycza, aby potem czerpać zyski z tego, że dwie strony walczą ze sobą.³⁸ Natomiast niektórzy teoretycy konfliktu uważają, że może ona być uwikłana w konflikt ale z zasady powinna ona być neutralna. Takie stanowisko reprezentuje m.in. Jessie Bernard, która analizuje społeczeństwo w kontekście teorii konfliktu L.A Cosera. W świetle jej obserwacji termin „trzecia strona” jest stosowany wobec wszystkich struktur, które biorą udział w konflikcie, ale nie są głównymi adwersarzami.³⁹ Z racji swego usytuowania poza walczącymi stronami, lecz jednocześnie w centrum toczących się wydarzeń, może ona być bogatym źródłem informacji o najważniejszych sprawach konfliktu.⁴⁰ Rolę taką mogą pełnić w społeczności Brus gazety lokalne, opisujące toczący się proces społeczny, jakim jest obecny tam spór o skutki integracji europejskiej np. Czas Chojnic, Dziennik Bałtycki a także lokalne radio.

Wykorzystaniu „trzeciej strony” do uzyskania cennych informacji o konflikcie sprzyja pełniona rola jawnego, życzliwego, otwartego pomocnika, a utrudnia niemego świadka albo skrytego propagatora. Jej udział nie jest dziełem przypadku, ponieważ decydują o tym cechy trzeciej strony i to zarówno te, które można określić jako uniwersalne jak i te które są zdeterminowane konkretną sytuacją konfliktową. W tej sprawie główni uczestnicy konfliktu zajmują radykalne stanowisko. Jeśli w ich otoczeniu nie ma takiej instytucji społecznej, która spełniałaby wymagania, jakie stawiają adwersarze „trzeciej stronie” (albo podczas trwającej już interwencji okaże się, że wymagania nie są spełniane zadowalająco), to bez względu

³⁷ H. Białyszewski. *Teoretyczne i metodologiczne problemy sprzeczności i konfliktów społecznych*, s.76.

³⁸ J. Mucha, *op. cit.*, s.98.

³⁹ J. Królikowska, *op. cit.*, s.104.

⁴⁰ Ibidem, s.102.

na to, że konflikt się przeciągnie, strony poprowadzą go samodzielnie nie godząc się na obecność instytucji mniej sprawnej od nich samych.⁴¹

Najważniejszym czynnikiem, na którym opiera się wybór instytucji społecznej do roli „trzeciej strony” konfliktu, jest przeświadczenie, że wie ona o toczącym się konflikcie więcej niż ktokolwiek inny. Sądzi się, że zna ona dobrze obie strony, wie dużo o ich wzajemnych relacjach i ewentualnych zachowaniach, a także w razie potrzeby będzie umiała wpłynąć na ich postanowienia i decyzje. Powinna również dobrze znać sfery życia objęte sprzecznością i mieć dokładne wyobrażenie o rozległości i głębi konfliktu. Zdecyduje to o sile posunięć interwencyjnych trzeciej strony, które nie mogą ani urazić kogoś zbyt głębokim wnikaniem w jego sprawy lub budzić podejrzeń o powierzchowne zainteresowanie nimi bądź o lekceważące traktowanie stron konfliktów i ich problemów. Dodatkowo jeszcze zaufanie uczestników konfliktu do „trzeciej strony” wzmacniają pomysły interwencji dokonywane przez nią w przeszłości.⁴²

To, czego wymaga się w konflikcie kategorycznie od trzeciej strony to bezstronność, czyli podobnej lojalności wobec obu przeciwników konfliktu. Zezwala się, by trzecia strona była zwolenniczką jakiegoś stanowiska, ale nie dopuszcza się do tego, by okazała się propagatorką jakiegokolwiek strony. Jako złą, postrzega się również jej obojętność lub brak zainteresowania przebiegiem i wynikiem konfliktu. Wielką wagę przywiązuje się do jej prawdomówności i szczerości intencji.⁴³ Wymaga się od niej, żeby wiedziała, ku czemu ma zmierzać i miała własną wizję optymalnego rozwiązania konfliktu. Siła trzeciej strony może leżeć w jej wielkim autorytecie, w jej zdolności do powstrzymywania lub pobudzenia do działania przy pomocy słownych argumentów.

Jako podstawową funkcję „trzeciej strony konfliktu” uznaje się jej zdolność w określaniu granic walczących stron, uporządkowaniu struktury i wyborze dróg postępowania. Innym znaczeniem trzeciej strony jest również „efekt katalizy”⁴⁴ modyfikując stosunki pozostałych dwóch stron: obecność wroga wzmacnia uczucia przyjaźni partnerów, obecność przyjaciela wzmacnia nienawiść przeciw wspólnemu

⁴¹ Ibidem, s.102.

⁴² Ibidem, s.104.

⁴³ Ibidem, s.104.

⁴⁴ J. Mucha, *op. cit.*, s.99.

wrogowi. Ponadto w układach hierarchicznych obecność strony trzeciej pomiędzy biegunowymi stronami wzmaga poczucie nierówności.⁴⁵ Dlatego trzecia strona musi sama być instytucją o wyraźnie określonej tożsamości. Jej funkcjonowanie poza konfliktem musi być stabilne i opierać się na czytelnym systemie aksjonormatywnym. Stwarza to podstawę do tego, by mogła się powołać na uznane przez siebie wartości i zyskiwać dla nich przychylne nastawienie obu przeciwników, a tym samym znaleźć dla nich płaszczyznę porozumienia.

Wymienia się trzy formy interwencji konfliktowej trzeciej strony. Pierwsza z nich dotyczy treści konfliktu. Polega ona na dokładnym określeniu przedmiotu sporu i na opisanu relacji między skłóconymi stronami (każda ze stron musi dokładnie określić jakimi kieruje się postulatami). Drugą jest przedłożenie wzoru procedury pertraktacji, czyli zaproponowanie stronom taktyki negocjacji i stałe sprawowanie nad nimi kontroli (ukazanie procesów integracji na przykładzie innych krajów). Trzecią formą interwencji jest rozdzielenie walczących stron, czyli zerwanie kontaktów między przeciwnikami. Wszystkie rodzaje interwencji, kolejno - merytoryczna, proceduralna i zerwanie - wymieniają się i przenikają wzajemnie przez cały czas procesu konfliktowego i trzecia strona musi stale uważać, żeby udzielić właściwej pomocy w odpowiednim momencie.⁴⁶

Konkluzja

Przeciwnicy i zwolennicy Unii Europejskiej próbują dojść do kompromisu na płaszczyźnie różnych instytucji o charakterze forum dyskusyjnych, wspólnych komisji, rady gminy, a wreszcie nawet Parlamentu. Dążą one do ustalenia stanowiska, które w skutkach będzie najbardziej korzystne dla Polski. Z pewnością niekorzystne jest dla społeczeństwa zarówno bałwochwalcze traktowanie procesów integracji, z dalekosiężną perspektywą pozytywów, jak i totalna negacja możliwych korzyści.

Dlatego tak ważne jest aby strony pozostające w antagonizmie doszły do porozumienia i ustaliły konstruktywne wnioski z tej sytuacji. Kompromis jest alternatywą wobec toczenia walki aż do wyłonienia zwycięzcy i pokonanego. Zawieranie kompromisów wymaga specjalnych umiejętności. W pierwszym rzędzie polega na zdolności dostrzegania, że takie rozwiązanie jest w ogóle możliwe,

⁴⁵ Ibidem, s.100.

⁴⁶ J. Królikowska, *op. cit.*, s.105

a następnie na trudnej sztuce dzielenia nagród lub ustalania stosownych układów w taki sposób aby nie było możliwe powstanie nowych konfliktów. Osiągnięcie porozumienia nie daje gwarancji pojednania a także nie jest to jego warunkiem koniecznym. Nie istnieje żadna bezwzględna norma, wedle której od osób podejmujących kompromis należałoby oczekiwać pojednania.

Jedną z przeszkód na drodze zawierania kompromisu jest błędne przekonanie, że skoro zawarę z nim kompromis, będę musiał przyjąć przekonania, stanowisko strony przeciwnej.⁴⁷ Wielu przeciwników integracji Polski z Unią Europejską uważa, że po wstąpieniu do jej struktur nie będą oni już mieć możliwości odmówienia udziału w jakichkolwiek procesach społecznych, kulturowych, ekonomicznych itp. Jak widać z powyższej analizy, stereotypowo postrzegane zjawisko jakim jest konflikt społeczny może okazać się interesujące wówczas gdy przyjrzymy mu się z innego punktu widzenia. Zauważymy wówczas, że wpływa on w wieloraki sposób na życie społeczne. Nierzadko zmiany, jakie przynosi on swym zbiorowym uczestnikom, mają według Cosera pozytywny czy nawet ozdrowieńczy skutek dla całości systemowej, w którym proces ten się toczy.⁴⁸ Są one istotnym czynnikiem ujawniającym przeróżne sprzeczności oraz stymulującym ruch i rozwój, a ponadto skłaniającym do ludzi do nowych przystosowań do nowych sytuacji i uwarunkowań, jakie w ich wyniku powstają. Wewnętrzne konflikty mogą posłużyć także jako podstawa oceny względnej siły antagonistycznych interesów w ramach struktury, stając się w ten sposób mechanizmem utrzymywania lub ciągłego przekształcania równowagi sił.

⁴⁷ E. Nowicka – Włodarczyk. *Kompromis w życiu społecznym*, s.21.

⁴⁸ J. Królikowska, *op. cit.*, s.99.

II. METODOLOGICZNE PODSTAWY PRACY

Integracja Polski z Unią Europejską wywołuje wiele sporów, różnicuje opinie a co za tym idzie postawy. Głos zabierają wówczas zarówno zwolennicy jak i przeciwnicy tego procesu. W swojej pracy chciałam zbadać co jest przyczyną takich a nie innych zachowań, jakie postawy przyjmują mieszkańcy gminy Brusy i czy takie zjawisko może być pozytywne dla społeczności Brus? Zasadniczym celem tej części pracy jest ukazanie aspektów metodologicznych badanego konfliktu toczącego się wokół integracji Polski z Unią Europejską.

1. Przyjęte hipotezy teoretyczne

Punktem wyjścia wszelkiego procesu badawczego jest sformułowanie pewnego pytania czyli w tym przypadku hipotezy teoretycznej, która zostanie następnie poddana procesowi weryfikacji. „Hipoteza” wywodzi się z greckiego słowa „hypothesis”, a jego polskim odpowiednikiem jest słowo „przypuszczenie” lub „domysł”. Hipoteza naukowa jest to twierdzenie lub zespół twierdzeń mówiących o oczekiwanych związkach pomiędzy wyznaczonymi zmiennymi (faktami i zjawiskami), możliwymi do naukowego zbadania (przynajmniej teoretyczne). W wyniku tego może zostać zweryfikowana pozytywnie lub negatywnie.⁴⁹ Chodzi, więc tu o przypuszczenie lub domysł wysunięty prowizorycznie dla określenia lub wyjaśnienia czegoś, który oczywiście wymaga sprawdzenia, czyli weryfikacji i poprzez odpowiednie badania stosowane w danej nauce.

W mojej pracy przyjąłam hipotezę, iż *Konflikt społeczny występujący między euroentuzjastami i eurosceptykami jest funkcjonalny tzn. powoduje zwiększenie integracji i solidarności wewnątrz grupy (w tym przypadku społeczności lokalnej Brusy) a także uwidacznia różnicowanie stron konfliktu (granicy między opcjami).*

Aby dokładnie móc dokładnie zweryfikować przyjętą hipotezę teoretyczną poddałam ją zabiegowi operacjonalizacji, który polega na przeprowadzeniu próby zdefiniowania przedmiotu badań czy analiz w taki sposób aby było możliwe stwierdzenie jego występowania lub/i natężenie.⁵⁰

⁴⁹ K. Olechnicki P. Załęcki, *Słownik socjologiczny*, s.77.

⁵⁰ Ibidem, s.145.

Hipoteza robocza sformułowana jest przy pomocy definicji operacyjnych (definiowany termin jest określany przez wskazanie czynności badawczych pozwalających na stwierdzenie jego występowania)⁵¹. Dla potrzeb dokładniejszej analizy przyjętego założenia, uważam iż należy użyć definicji operacyjnych ponieważ pomagają one dookreślić pojęcie funkcjonalności konfliktu:

- zwiększenie poziomu integracji w stronach pozostających w antagonizmie: liczba dyskusji podejmowanych w celu ustalenia wspólnego stanowiska w kwestiach spornych,
- widocznego różnicowania stron w konflikcie: wypowiedzi uczestników sporu, opowiadających się po jednej lub po drugiej stronie.

Hipoteza ta jest sformułowana za pomocą następujących pojęć teoretycznych (kategoria teoretyczna odzwierciedlająca pewne cechy desygnatu danej nazwy)⁵²:

- poziom integracji i solidarności w grupie, będącą jedną ze stron konfliktu (dochodzenie do przyjęcia wspólnego stanowiska w danej kwestii, czy jest to „sprawny” proces),
- samookreślenie się uczestników sporu, jako eurosceptyk bądź też jako euroentuzjasta.

Jednak, że nie każda hipoteza jest przydatna w badaniach. Istotna dla badań jest tylko taka hipoteza, która jest przypuszczeniem czy też domysłem naukowym, czyli spełniająca pewne wymogi metodologiczne (stosunkowo nowa, o ogólnym charakterze, pojęciowo jasna, empirycznie sprawdzalna itp.).

Dla potrzeb analizy problemu występowania konfliktu wokół kwestii przystąpienia Polski do Unii była bardziej rzetelna i aby móc w większym stopniu zaobserwować interesujące mnie zjawiska określiłam w swojej pracy zmienne i wskaźniki. Zmiennymi nazywamy także zjawiska, które ulegają przeobrażeniom pod wpływem działania różnych czynników, przyjmując tym samym różne wartości.⁵³ Każdy wskaźnik w badaniach możemy traktować jako zmienną, ale nie każda zmienna jest wskaźnikiem. Wskaźnikiem są tylko zmienne mierzalne, a więc dostępne empirycznie. Wzajemny stosunek między zmiennymi a wskaźnikami przedstawił M. Bunge.

⁵¹ Ibidem, s.141.

⁵² Ibidem, s.156.

⁵³ Ibidem, s. 60.

Tabela nr 1 Wskaźniki badań społecznych

ZMIENNE			
OBSERWOWALNE		NIEOBSERWOWALNE	
Możliwe do bezpośredniej oceny (np. liczba uczestników konfliktu)	Możliwe do oceny poprzez wskaźniki (np. siła stron konfliktu)	Dostępne w badaniach i sprawdzalne poprzez wskaźniki (np. liczba poszczególnych stron konfliktu)	Ukryte i niedostępne (np. uczucia eurosceptyków i euroentuzjastów)

źródło: za J. Sztumskim. *Wstęp do metod i technik badań społecznych*

W swojej pracy wyróżniłam następujące rodzaje zmiennych:

- zależne - jej wartość wynika bezpośrednio z kształtu zmian wartości innej zmiennej np. postawy wobec przystąpienia Polski do UE,
- niezależne - jej określona wartość bezpośrednio wpływa na wartość innych zmiennych (zależnych)⁵⁴ np. sytuacja społeczno - gospodarcza Polski.

Oraz ich wskaźniki:

- definicyjne wynikają z definicji pewnego zjawiska lub faktu⁵⁵ np. stopień zaangażowania ludzi w konflikt może objawiać się przez częstotliwość dyskusji na tematy ważne dla rozwiązania sporu,
- empiryczne występują wtedy, gdy wskazywane przez nie zjawiska dają się zaobserwować np. natężenie postawy eurosceptyka będzie przejawiała się w ilości demonstracji przeciwników przystąpienia Polski do UE,
- inferencyjne dotyczą ukrytych hipotetycznych zmiennych (konstruktów hipotetycznych)⁵⁶ i ważną rolę w ich dobrze stanowią teorie psychologiczne np. możemy założyć, że ludziom starszym, doświadczonym przez życie, którzy przeżyli II wojnę światową

⁵⁴ K. Olechnicki, P. Załęcki, *op. cit.*, s.259.

⁵⁵ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, s.103.

⁵⁶ Ibidem, s.104.

i reprezentują stanowisko silnie nacjonalistyczne UE może kojarzyć się z kolejnym mocarstwem, które chce zagrozić suwerenności Polski.

2. Metody badań

Chcąc rozwiązać dowolny problem teoretyczny lub praktyczny trzeba dokonać wyboru odpowiedniej metody badania, który powinien być naturalną i logiczną konsekwencją przyjętej płaszczyzny teoretycznej. „Metodą nazywamy typowe i powtarzalne sposoby zbierania, analizy i interpretacji danych empirycznych, służące do uzyskania maksymalnie zasadnych odpowiedzi na pytania problematyki badawczej.”⁵⁷

Dla potrzeb zminimalizowania stopnia wpływu specyficzności określonych metod na uzyskane dane, posłużyłam się *metodą triangulacji*, wykorzystując dwie metody zbierania danych aby przetestować tą samą hipotezę. Dzięki łączeniu różnych metod w jednym badaniu mogą pokonać brak dokładności wynikający z zastosowania tylko jednej metody oraz pozwala to przezwyciężenie uprzedzeń i ograniczeń wynikające z przyjęcia takiej a nie innej metody badawczej.⁵⁸

Wykorzystując tą strategię uzyskiwania danych w swojej pracy zastosowałam metody badawcze takie jak wywiad i obserwacja. Wywiad - najogólniej - biorąc jest rozmową kierowaną, w której biorą udział co najmniej dwie osoby: prowadzący wywiad i respondent. Nie jest to po prostu konwersacja, lecz taka rozmowa, poprzez którą badający chce uzyskać od respondenta dane określone celem badań. Jest to pewnego rodzaju proces, w którym badający stara się oddziaływać na badającego stawianymi pytaniami i skłonić go do udzielenia wypowiedzi na temat będący przedmiotem badań.⁵⁹ Dla potrzeb badań posłużyłam się wywiadem:

- ustnym tzn. poprzez rozmowę badającego z respondentem,
- jawnym - poinformowałam badanego o fakcie przeprowadzania z nim wywiadu a także o celu badania,
- skategoryzowanym tzw. kwestionariuszowym - przeprowadziłam go według wcześniej przygotowanej listy pytań,

⁵⁸ Ch. Frankfort- Nachmias, D. Nachmias, *op. cit.*, s.223.

⁵⁹ Ibidem, s. 224.

indywidualny ponieważ wywiad prowadziłam tylko z jedną osobą.⁶⁰

Tak jak już wspomniałam wcześniej w swoich badaniach wykorzystywałam także metodę obserwacji. Posłużyłam się nią w celu wstępnego sformułowania hipotezy badawczej a także użyłam jej jako metody pomocniczej dla późniejszej interpretacji danych pozyskanych w wyniku przeprowadzenia wywiadów. Jest ona najbardziej elementarną metodą poznania empirycznego, polegającą na celowym tzn. ukierunkowanym, zamierzonym oraz systematycznym postrzeganiu badanego przedmiotu, procesu, zjawiska. Jej podstawową zaletą jest bezpośredniość, ponieważ pozwala badaczowi studiowanie zachowań w czasie ich trwania. Zbierane za pomocą tej metody dane opisują dane zjawisko, tak jak przebiega ono w naturalnych warunkach.⁶¹

3. Techniki badawcze

W swojej pracy posłużyłam się techniką wywiadu kwestionariuszowego oraz obserwacji uczestniczącej. Posługując się techniką wywiadu stosunkowo łatwo i w krótkim czasie można uzyskać dużą ilość zestandaryzowanych informacji odnoszących się do różnych zjawisk, a wybranych dowolnie przez badacza.⁶²

Dla potrzeb pracy zastosowałam narzędzie badawcze, którym jest wywiad ze standaryzowaną listą pytań (Aneks 1). Wychodząc z założenia, iż każdy kwestionariusz musi przekładać cele badawcze na konkretne pytania, odpowiedzi na nie będą dla mnie źródłem do testowania przyjętej przeze mnie hipotezy badawczej dotyczącej funkcjonalności konfliktu.⁶³ Zastosowane pytania w kwestionariuszu dotyczą faktów a także subiektywnych doświadczeń.

Pierwsze z nich są pytaniami o charakterze metryczkowym tzn. danymi demograficznymi respondentów, takie jak: płeć, wiek, stan cywilny, wykształcenie itp. Są one zadawane głównie po to aby później możliwe było dokonanie rzetelnej klasyfikacji i interpretacji badań.

Natomiast pytania o subiektywne doświadczenia mają na celu uzyskanie informacji na temat postawy, uczuć i opinii respondenta. Często zadawane pytania

⁶⁰ J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badawczych*, s.131.

⁶¹ Ibidem, s. 122.

⁶² J. Lutyński, *Metody badań społecznych. Wybrane zagadnienia*, s 154.

⁶³ Ch. Frankfort- Nachmies. *op. cit.*, s.267.

dotyczą postaw, tzn. ogólnego ukierunkowania, które może sprawić, że dana osoba - gdy pojawią się określone bodźce - zachowa się w określony sposób.⁶⁴ Szerzej zagadnienie to omówiłam w poprzednim rozdziale.

Pytania, które umieściłam w wywiadzie mają charakter otwarty. Zaletą tej formy uzyskiwania odpowiedzi polega na tym, że respondent ma swobodę w udzielaniu odpowiedzi i nie jest zmuszony do wybierania jednej z wcześniej przygotowanych odpowiedzi. Jeżeli tylko rozumie istotę pytania może odpowiedzieć w sposób swobodny, spontaniczny. Pytania otwarte pozwalają na wyjaśnianie wszelkich nieporozumień i stwarzają możliwość nawiązania kontaktu z respondentem.⁶⁵

Chcąc zachować podczas przeprowadzania badania pewną logiczną ciągłość zastosowałam schemat porządkowania pytań, tzw. *strategię lejka*. Polega ona na tym, iż każde pytanie jest powiązane z pytaniem poprzednim, a jego zakres jest co raz mniejszy.⁶⁶ Tak więc na początku wywiadu zadałam pytania o charakterze ogólnym, np. o szanse i zagrożenia wynikające z integracji Polski z Unią, o zmiany w sytuacji makroekonomicznej Polski i regionu itp. Następnie przeszłam do zadawania pytań bardziej szczegółowych np. o kwestię rolnictwa na terenie Gminy, jak mieszkańcy gminy zapatrują się na integrację z Unią itp. Przyjmując taki schemat w zadawaniu pytań, tzn. zaczynając od pytań o szerokim zakresie problemowym i stopniowo przechodząc do pytań szczegółowych chciałam uniknąć sugerowania kontekstu odpowiedzi już na początku badania samookreślenia się w poszczególnej opcji (za lub przeciwko integracji z Unią). Moim zamiarem było to aby badany sam wywnioskował z udzielanych odpowiedzi swoją postawę.

Aby uniknąć jakichkolwiek oporów w udzielaniu odpowiedzi przez respondentów na początku wywiadu zawarłam list wprowadzający. Ma on na celu identyfikację przyczyn przeprowadzenia badania i osobę, która je przeprowadza, cel badania oraz wyjaśnienie dlaczego respondent powinien udzielić rzetelnych odpowiedzi.⁶⁷

Jak już wcześniej wspomniałam także jako technikę badawczą zastosowałam obserwację uczestniczącą. Do jej cech charakterystycznych należy to, że badacz staje się członkiem grupy, którą chce zbadać.⁶⁸ Będąc mieszkanką społeczności lokalnej,

⁶⁴ Ibidem, s.268.

⁶⁵ Ibidem, s.271.

⁶⁶ Ibidem, s.278.

⁶⁷ Ibidem, s.284.

⁶⁸ S. Nowak. *Metody badań socjologicznych*, s.49.

jaką są Brusy poznałam tą zbiorowość bardzo dokładnie. Uczestniczyłam zarówno w życiu codziennym jak tak i w życiu zawodowym, pracując w samorządzie terytorialnym jakim jest Urząd Miejski w Brusach. Była to obserwacja jawna, ponieważ pracownicy tej jednostki administracyjnej wiedzieli kim jestem i czego dotyczy badanie, które przeprowadzam. Bezpośrednie uczestnictwo w życiu badanych osób pozwoliło mi na zaobserwowanie licznej gamy zjawisk, które charakteryzuję w kolejnym rozdziale.

4. Dobór próby badawczej

W praktyce badawczej ukształtowały się swoiste metody wyboru próbkę reprezentacyjnej. W odpowiedzi na tematykę badań zastosowałam dobór nielosowy dokonywany według zasad ustalanych przez samego badacza tzn. dobór celowy. Wykorzystałam posiadaną wiedzę o typowych składnikach społeczno - demograficznych jakimi charakteryzuje się społeczność Brus. Właśnie dlatego posłużyłam się takim a nie innym rodzajem doboru próby aby opisać zjawisko konfliktu społecznego występującego między zwolennikami integracji i ich przeciwnikami. Jednostką doboru próby, tzn. pojedynczy obiekt z populacji (w tym wypadku skończonej),⁶⁹ z której będzie pobierana próbka jest mieszkaniec gminy Brusy. Jednostki te zostały wybrane ze względu na posiadane cechy jakościowe (przypuszczam, iż posiadają oni konkretną wiedzę na temat integracji Polski z Unią), które mają istotne znaczenie z punktu widzenia problemu badawczego. Próba badawcza wynosiła 12 osób. Jej szczegółową charakterystykę przedstawię w dalszej części pracy.

Dobierając tym sposobem próbę badawczą byłam świadoma tego, iż może on być obciążony w pewnym stopniu subiektywizmem. Jest to zasadniczy mankament omawianego sposobu doboru.⁷⁰ Nikt nie jest wolny od różnych stereotypów czy nawet przesądów, które zawsze przeszkadzają w ustalaniu owych typowych cech badanej rzeczywistości, na podstawie których tworzymy sobie jej modelową wizję. Jest to szczególnie niebezpieczne w odniesieniu do zjawisk społecznych.⁷¹

⁶⁹ H. Domański, K. Lutyńska, A. Rostocki, *Spojrzenie n metodę. Studia z metodologii badań socjologicznych*, s. 178.

⁷⁰ J. Sztumski. *op. cit.*, s. 114.

⁷¹ S. Nowak. *op. cit.*, s 46.

5. Warunki przeprowadzania wywiadu

Chciałam na koniec dodać kilka słów o warunkach przeprowadzania wywiadu. Poprawne przeprowadzenie wywiadu zależy od wielu różnych czynników np. od przygotowania wywiadu, od umiejętności nawiązywania rozmowy przez badającego itp.⁷² Starłam się unikać podstawowych uchybień które mogłabym popełnić przy przeprowadzeniu wywiadów. Starłam się wystrzegać złej prezentacji i charakteru badań, takich zachowań, które mogłyby doprowadzić do błędnych wyobrażeń, przejawiania własnych opinii i postaw dotyczących badanych faktów, wszelkich form krytyki poglądów i postaw prezentowanych przez osobę, którą chciałam zbadać.

Ze względu na liczną gamę pytań wykluczyłam przeprowadzanie wywiadu w miejscach publicznych, tzn. parkach, przystankach a także zatrzymywanie ludzi na ulicach i nakłanianie ich do udziału w badaniu. Odbywało się ono więc w warunkach pozwalających na przeprowadzenie swobodnej rozmowy. W większości były to miejsca pracy respondentów i przeprowadzane były w godzinach pracy, ponieważ o innych porach kontakt z nimi byłby utrudniony. Kilka wywiadów było przeprowadzonych w domach badanych gdzie można było swobodnie prowadzić konwersację. Badanie nie zostało w żaden sposób zakłócone ponieważ byłam uprzednio umówiona na rozmowę.⁷³ Udzielenie wywiadu odmówiła tylko jedna osoba, argumentując tym, iż „jest człowiekiem poważnym i nie zajmuje się takimi sprawami”. Wywnioskowałam z tonu wypowiedzi, iż osoba ta jest bardzo rozdrażniona problematyką Unii. Opracowując uzyskane odpowiedzi uważam, iż uzyskałam bogatą bazę źródłową i w sposób wyczerpujący temat opisałam zagadnienie konfliktu w gminie Brusy, który zawarłam w kolejnym rozdziale.

⁷² P. Daniłowicz, Z. Sawiński, F. Sztabiński, P. B. Sztabiński, A.P. Wejland. *Podręcznik socjologicznych badań ankietowych*, s. 100.

⁷³ Ibidem, s.101.

III. CHARAKTERYSTYKA BADANEJ ZBIOROWOŚCI - GMINA BRUSY I JEJ MIESZKAŃCY

Rozdział ten poświęcony jest charakterystyce gminy Brusy i jej mieszkańców. Zawarta w nich treść ma na celu przybliżenie obrazu tego małego miasteczka oraz ludzi tam mieszkających. Dla zrozumienia istoty konfliktu ważne jest aby zaznajomić się ze strukturą społeczno - demograficzną, gospodarką, jej walorami i niekorzystnymi stronami by później łatwiejsze było zrozumienie toczących się tam procesów, szczególnie konfliktu między zwolennikami integracji i przeciwnikami tego procesu.

1. Analiza porównawcza wybranych wskaźników na tle kraju, województw i powiatu.

Gmina Brusy jest jedną z 4 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich powiatu chojnickiego. Graniczy z gminami Czersk, Chojnice, Studzienice, Dziemiany Lipnica i Karsin.

Tabela nr 2 Wybrane wskaźniki porównawcze na tle powiatu, województwa i kraju.

WYSZCZEGÓLNIENIE	GMINA BRUSY	POLSKA	WOJ. POMORS- KIE	POW. CHOJI- CKI
I. DEMOGRAFIA				
GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA OSÓB/KM ²	32	124	119	66
IŁOŚĆ KOBIET NA 100 MĘŻCZYZN	100	106	105	103
PRZYROST NATURALNY NA 1000 LUDN.	7,25	0,9	5	3,89
SALDO MIGRACJI NA 1000 LUDNOŚCI	-11,24	- 0,3	0,28	-0,26
LICZBA LUDNOŚCI W WIEKU NIEPRODUKCYJNYM NA 100 OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM	82,9	66,5	64,7	71,3
LICZBA PRACUJĄCYCH NA 1000 LUDN.	95,13	410,8	206,73	174,15
WSKAŹNIK ZATRUDNIONYCH POZA ROLNICTWEM INDYWIDUALNYM DO LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM	17,5	40,7	79	71
BEZROBOTNI DO LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM,	14,2	7,3	7	13
II. ROLNICTWO				
% UDZIAŁ UŻYTKÓW ROLNYCH W POW. CAŁKOWITEJ W	30,8	59,0	49,8	36,8

ŚREDNIA POWIERZCHNIA GOSPODARSTWA ROLNEGO W HA	9,9	7,0	.	.
III. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ				
WSKAŹNIK PRZEDSIĘBIORCZOŚCI (LICZBA ZAKŁADÓW OSÓB FIZYCZNYCH NA 10 TYS. MIESZKAŃCÓW)	28,1	.	76,3	58,6

źródło: Strategia gminy Brusy

Gmina Brusy charakteryzuje się stosunkowo dużą powierzchnią i niewielką gęstością zaludnienia (32 osoby/km²). Ma na to wpływ z jednej strony położenie przy szlaku komunikacyjnym Gdańsk - Chojnice a z drugiej strony duża lesistość gminy (ok. 57 %) mało urodzajne gleby (30,1 %) i spore odległości od ważnych ośrodków przemysłowych. Nie występuje także zjawisko feminizacji ludności (na 100 mężczyzn przypada 100 kobiet) gminy tak jak w innych regionach kraju, ponieważ zachowana jest równowaga między liczbą kobiet a mężczyzn. Obserwuje się także wysoki w porównaniu do całego kraju przyrost naturalny i znaczną przewagę ludności w wieku przedprodukcyjnym. Wskaźnik dotyczący powierzchnia użytków rolnych jest niższy niż dla całego kraju, ze względu na to iż znaczna powierzchnię gminy pokrywają lasy. Obszar średniego gospodarstwa jest wyższy o ok. 3 ha w stosunku do kraju. Zjawiska te należą do pozytywnych aspektów gminy pod względem demografii i gospodarki lokalnej.

Natomiast niekorzystnie na rzecz gminy wpływają:

- wysokie saldo migracji znacznie przewyższające wskaźniki dla kraju, województwa i powiatu,
- niska liczba osób pracujących w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- niski wskaźnik osób pracujących poza rolnictwem,
- wysoki wskaźnik osób niepracujących w wieku produkcyjnym do ogółu mieszkańców,
- duża liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na osoby w wieku produkcyjnym,
- niski wskaźnik przedsiębiorczości w gminie

2. *Rys historyczny*

Brusy od wieków są ważnym centrum Zaborów - podregionu Kaszub. Pierwsze wzmianki źródeł pisanych bezpośrednio z regionu Brus są późne i pochodzą z końca XIII w. Osadnictwo przedlokacyjne tj. z XIV w było mało stabilne a powstałe w okolicy Brus liczne małe osady w większości uległy likwidacji. Niektóre jednak odrodziły się. Pierwszą wsią, która otrzymała przywilej lokacyjny były Brusy (21 listopada 1351 r.). W aspekcie przestrzennym polegało to na wytyczeniu zwartej i regularnego siedliska najczęściej w formie ulicówki czy owalnicy, na podziale gruntów wsi na niwy.

Z procesem lokacji wsi czynszowych związany był rozwój młynów i karczm, które ze względu na liczne ciekły wodne miały dobre warunki rozwoju w okolicy Brus (trzy młyny). W Brusach istniały cztery karczmy a także tzw. „budy” z mięsem, chlebem, serem, jajami, solą, pieprzem i sadłem. Tak duże zgrupowanie karczm i „bud” jest wyjątkowe nawet w skali Pomorza Gdańskiego świadczy o poważnym znaczeniu tej wsi w regionie. Brusy były więc w XIV w. czołowym ośrodkiem handlowym na Zaborach - wsią z cechami załazkowymi miasta. Ziemie w okolicy Brus były bardzo słabe. W XVI i XVII w. zaczęto poszukiwać nowych źródeł dochodów m.in. z młynów i karczm śródlęsnych, tartacznictwo, węglarstwo, smolarstwo eksploatacji lasów i zbytu drewna (powstanie osad leśnych zwanych pustkowiami). Oprócz folwarku średniowiecznego w Kosobudach powstały folwarki w Zalesiu i Brusach. Z upraw rolnych dominowało żyto, owies, jęczmień, groch. Hodowano głównie bydło, owce, woły świnię. Na wsi zaczęto rozwijać się rzemiosło takie jak: kowalstwo, krawiectwo, kołodziej, szewstwo, bednarstwo oraz młynarstwo.

W okolicach Brus występował wysoki stopień analfabetyzmu zwłaszcza wśród chłopów ok. 75 %, średnia szlachta ok. 40%, drobna ok. 92 %, bogata szlachta ok. 28 %. Jeśli chodzi o oświatę to największy dostęp do niej miała wyłącznie szlachta (szkoły parafialne w Leśnie i Brusach).

W wyniku postanowień I traktatu rozbiorowego Polski w 1772 r. Prusy Królewskie, a więc też Ziemia Zaborska weszły w skład państwa pruskiego. Chojnice stały się siedzibą nowo utworzonego powiatu ze starostą na czele. Po sprzedaży folwarku w Kosobudach, funkcje ośrodka administracyjno - gospodarczego przejęły Brusy, którego oddziaływanie daleko przekraczało granice brusko - leśnej parafii. Ogromne zmiany przyniosło uwłaszczenie chłopów, czyli nadanie im dziedzicznego

prawa własności. Biedniejsi chłopci, których nie było stać na wykup powinności wędrowali do miast albo za granicę (Ameryka) w poszukiwaniu pracy. Wykształciło się nowoczesne społeczeństwo kapitalistyczne. Dzięki m.in. zastosowaniu melioracji i zastosowaniu płodozmianu nastąpił wzrost produkcji roślinno - hodowlanej. Jednocześnie Niemcy rozpoczęli germanizację ludności, która nasilała się wraz z rozwojem potęgi państwa pruskiego. Niemcy stanowili ok. 5 % ogółu ludności. Ten mały odsetek Niemców w okolicach Brus był czymś wyjątkowym, gdyż na całym Pomorzu na początku XX Polacy stanowili tylko ok. 40% ogółu a w Chojnicach było ich ok. 90 %.

Jeżeli chodzi o szkolnictwo, to dawne szkoły parafialne w Brusach i Leśnie upadły w XVIII w. Za czasów pruskich Brusy nie mogły mieć długo szkoły ze względu na ubóstwo mieszkańców. Dopiero po 1815 r. zaczęły powstawać: w Kosobudach, Brusach, Czyczkowach i Zalesiu. W 1825 r. wprowadzono obowiązek nauki dzieci w wieku 6 - 14 lat. Po 1864 r. nastąpiło zaostrzenie germanizacji przejawiające się m.in. w zakazie używania j. polskiego w szkołach. Mimo to ludność walczyła z zaborcą, np. walka o ziemię.

Rok zakończenia I wojny światowej przyniósł Polakom niepodległość jednak w granicach nie obejmując wszystkich ziem polskich. W 1918 r. nie rozstrzygnięty był los Pomorza. Dopiero w 1920 r. przyłączono Pomorze do Polski. 2 lutego wojsko polskie wkroczyło do Brus.

W całym okresie międzywojennym Brusy i okolica zachowały swoją rangę i specyfikę gospodarczą ukształtowaną w czasie zaboru u schyłku XIX w. Na wzrost roli Brus jako centrum handlowego miało utrzymanie częstych kontaktów z ośrodkami w Gdańsku. Istniało tu m.in. 6 restauracji, ponad 20 sklepów, cukiernia. Nastąpił rozwój rzemiosła, a więc związane z tym liczne warsztaty rzemieślnicze w Brusach oraz Leśnie, Kosobudach, Czyczkowach. Obok młynów, cegielni i tartaków powstały przetwórnice grzybów, jagód w Brusach. Duże znaczenie dla rozwoju Brus, jako centrum handlowo - produkcyjnego, miały cotygodniowe targi jarmarki kramne oraz ogólne.

Podczas II wojny światowej akcja eksterminacyjna, germanizacyjna, masowe wysiedlenia nie ominęły również Ziemi Zaborskiej, a tym samym okolic Brus. Ludność stawiała jednak opór mimo niesprzyjających warunków dla walki zbrojnej tworząc kilka oddziałów partyzanckich. Brusy zostały wyzwolone 4 marca 1945 r. przez wojska radzieckie, a Leśno 5 marca 1945 r.

W podziale administracyjnym po 1945 r. nie zaszły istotne zmiany. Na nowo powstały gminy: Brusy, Leśno obejmujące obszar dzisiejszej gminy. Jej powierzchnia po II wojnie światowej uległa tylko niewielkim zmianom, obecnie zajmuje drugie miejsce w województwie. Liczba ludności utrzymuje się na prawie niezmiennym poziomie w całym okresie powojennym.⁷⁴ Obecnie po reformie administracyjnej gmina znajduje się w woj. pomorskim, powiecie Chojnickim. Szczegółowy opis gminy będę przedstawiać w dalszej części

3. Położenie gminy

Gmina Brusy położona jest w południowej części województwa pomorskiego. Obszar gminy wynosi 40.074 ha. Udział gruntów rolnych stanowi 30,82 % (12.352 ha) całkowitej powierzchni gminy, z czego obszar łąk i pastwisk zajmuje 3383 ha, natomiast lasy zajmują 55,57 % powierzchni. Obecnie gmina składa się z 23 sołectw i dwóch osiedli na terenie miasta Brusy. Od 1954 roku liczba ludności systematycznie rośnie i na dzień 15 listopada 1999 r. osiągnęła wielkość 13386 osób. Gęstość zaludnienia w poszczególnych częściach gminy jest bardzo zróżnicowana. Najwyższą gęstość notuje się na terenie miasta, 891 osób/km². Dla pozostałej części gminy wielkości te kształtują się na poziomie 21 osób/km², przy czym najniższe wielkości zaludnienia występują na terenach leśnych w północno-wschodniej części gminy.⁷⁵

Gmina Brusy należy do powiatu Chojnickiego i zajmuje drugie miejsce wśród gmin, co do wielkości – zajmuje 29,37 % łącznego obszaru z liczbą mieszkańców stanowiącą 14,41 % populacji zamieszkałej na terenie powiatu. Stąd też wskaźnik zatrudnienia równy jest 32 osoby/km² przy uśrednionym dla gmin powiatu Chojnickiego – 66 osób/km². Od ok. 10 lat obserwuje się stały, powolny wzrost liczby mieszkańców gminy. Dotyczy to przede wszystkim terenów miasta Brusy, gdzie liczba ludności zwiększyła się o prawie 2000 osób.

4. Ludność i struktura zatrudnienia

Na terenach wiejskich występuje nieznaczna progresja zaludnienia. Struktura wiekowa populacji odznacza się przewagą ludności w wieku przedprodukcyjnym – 33,19 % ogółu populacji. Udział ludności w wieku produkcyjnym nie jest korzystny i wynosi 29,49 % a poprodukcyjnym 12,14 %. Osoby z wyższym wykształceniem

⁷⁴ *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i Gminy Brusy*, s. 42.

⁷⁵ *Strategia Rozwoju Społeczno-gospodarczego Miasta i Gminy Brusy*, s. 11.

stanowią w gminie około 1,5 %. Osoby z wykształceniem średnim i policealnym stanowią około 12 % a zasadnicze zawodowe około 25 %. Bardzo duża część mieszkańców posiada jedynie wykształcenie podstawowe – 48 %. Mieszkańców nie posiadających wykształcenia, bądź bez ukończonej szkoły jest około 13,5 %.

Tabela nr 3 Ruchy ludności.

WSKAŹNIK	ROK				
	1990	1993	1994	1996	1998
Urodzenia żywe	264	230	250	228	209
Zgony ogółem	126	130	113	111	108
Bilans	143	100	137	117	101
Liczba urodzeń żywych na 1000 mieszkańców	21,6	18,2	19,5	17,4	15,1
Liczba zgonów na 1000 mieszkańców	10,1	101,2	8,9	8,5	7,85
Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców	11,5	8	10,6	8,9	7,25
Imigracja łącznie	146	227	170	154	161
Emigracja łącznie	217	243	170	173	149
Saldo migracji	-71	-16	0	-19	12
Imigracja na 1000 mieszkańców	11,7	17,9	13,3	1,29	12,3
Emigracja na 1000 mieszkańców	17,5	19,5	13,3	134	11,5
Bilans migracji	-5,8	-1,6	0	-0,10	0,8
Przyrost rzeczywisty	29	121	137	92	113
Przyrost rzeczywisty na 1000 mieszkańców	2,3	9, 6	10,7	7	8,7

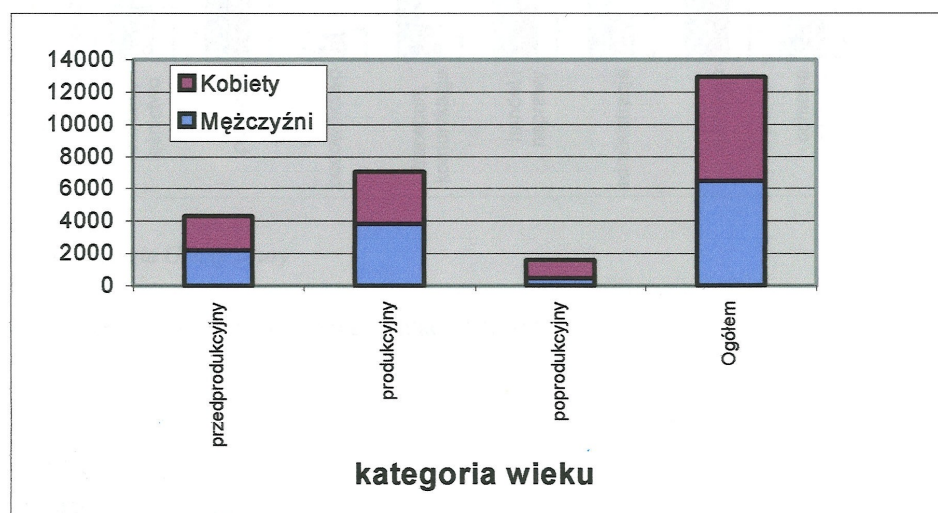
źródło: Strategia gminy Brusy

Dane z zamieszczonej powyżej tabeli potwierdzają występujące od 10 lat proces starzenia się ludności. Spadek liczby urodzeń można tłumaczyć pogarszającą się sytuacją materialną, gorszymi warunkami mieszkaniowymi i socjalnymi mieszkańców. Można stwierdzić, że w efekcie przemieszczania się ludności w gminie nastąpił negatywny trend z większym odpływem niż napływem (szczególnie ludzi

młodych). Pomimo tych niekorzystnych zjawisk gmina Brusy przoduje w województwie pomorskim pod względem przyrostu rzeczywistego mieszkańców.⁷⁶

Z całkowitej liczby ludności gminy liczącej 12912 osób na koniec 1996 roku – 5676 osób (tj. 44 %) było aktywnych zawodowo. Mężczyźni stanowili 56,3% ogółu tej grupy, a kobiety 43,7 %.

Wykres nr 1 Liczba i struktura ludności.

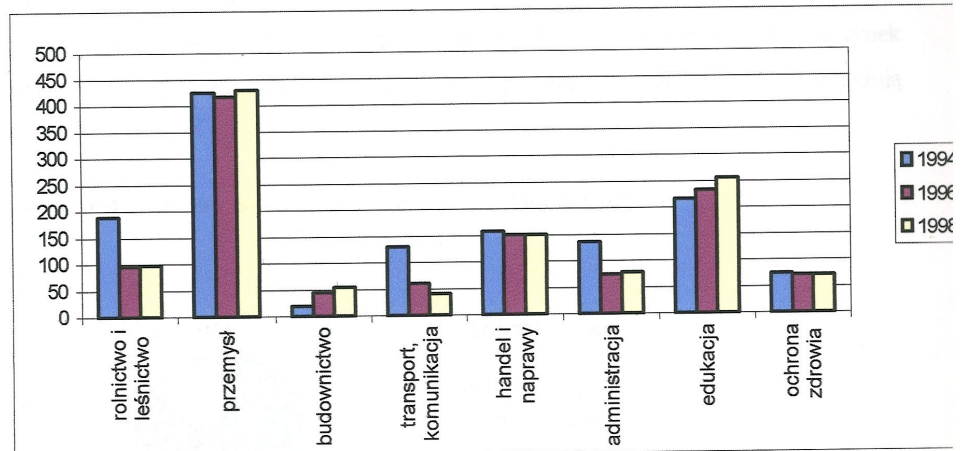

źródło: *Strategia Gminy Brusy*

Na koniec 1998 roku na terenie gminy Brusy pracowało w zakładach, firmach i instytucjach 1237 osób. W okresie od 31 grudnia 1995 roku do 1998 liczba osób poszukujących pracę systematycznie zmniejszała się. Jednak w roku 1999 nastąpił duży wzrost liczby osób poszukujących pracę o 238 osób.

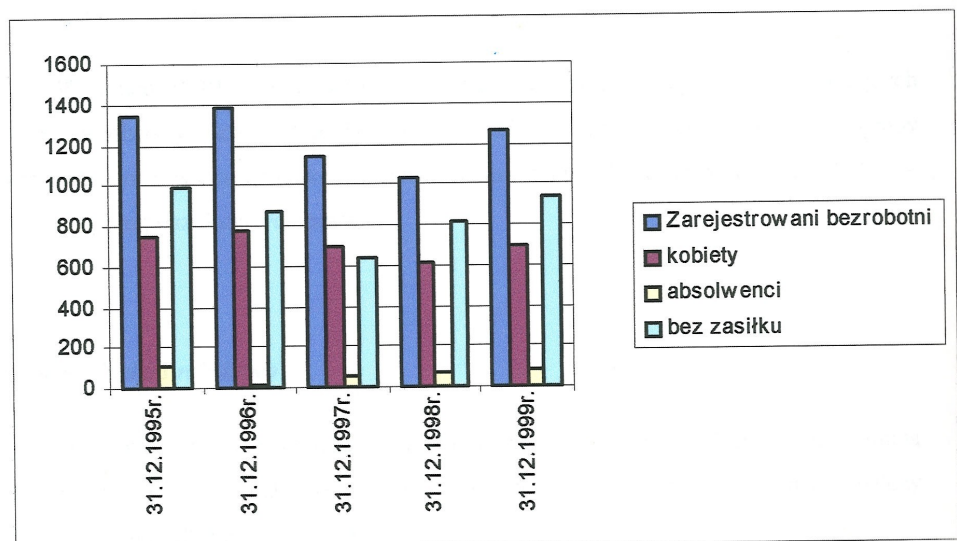
⁷⁶ Ibidem, s. 15

Wykres nr 2 Zatrudnienie ludności w poszczególnych działach gospodarki osób.

źródło: Strategia Gminy Brusy

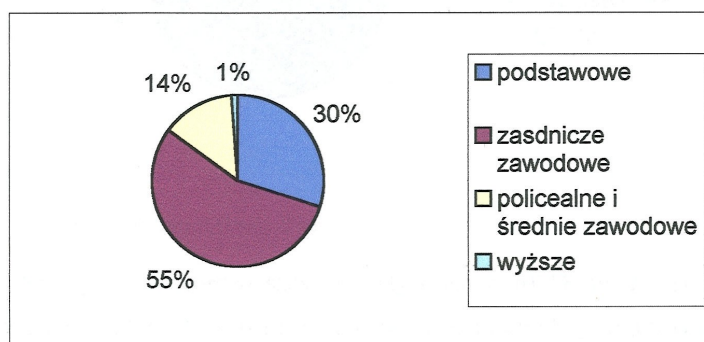
Wykres nr 3 Bezrobotni w gminie w latach 1995-99.

źródło: Strategia Gminy Brusy

Struktura osób poszukujących pracy zmienia się w zależności od posiadanego przez nie wykształcenia. Wzrost liczby osób bezrobotnych wśród osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym oraz wyższym oznacza, że rynek pracy w niektórych zawodach jest nasycony i powracający absolwenci nie znajdują zatrudnienia.

Wykres nr 4 Struktura bezrobocia w zależności od wykształcenia

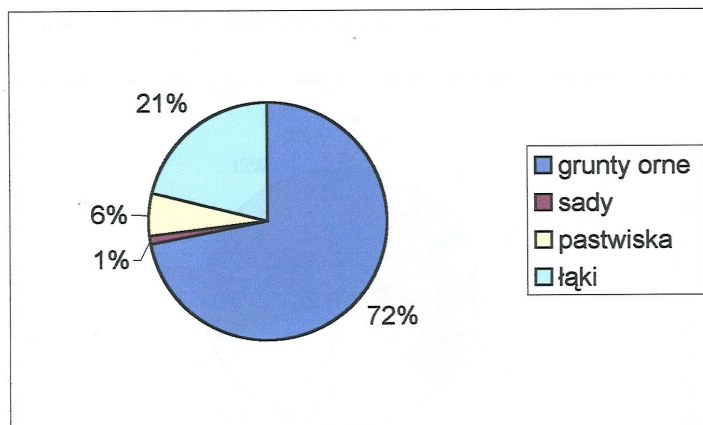
źródło: Strategia Gminy Brusy

W końcu 1999 roku obserwuje się znaczny wzrost liczby osób poszukujących pracy na dłuższy okres. Niepokojącym zjawiskiem jest występowanie dużej grupy bezrobotnych w wieku produkcyjnym mobilnym od 18 – 44 lat na stan 31.12.1999 r. – 86,4 % ogółu poszukujących pracy.

5. Gospodarka i rolnictwo

W gminie Brusy przeważa gospodarka rolnicza i leśna. Użytki rolne zajmują 30,82% powierzchni całkowitej gminy, z czego 95% użytków rolnych należy do indywidualnych gospodarstw rolnych.

Wykres nr 5 Struktura użytków rolnych.

źródło: Strategia Gminy Brusy

Gleby gminy są bardzo słabe. Grunty rolne w 61 % ogólnej powierzchni są glebami klasy V i VI. Gleby klas I i II nie występują, a gleb klasy III jest tylko 159 ha.

Tabela nr 4 Rodzaje gleby w gminie Brusy.

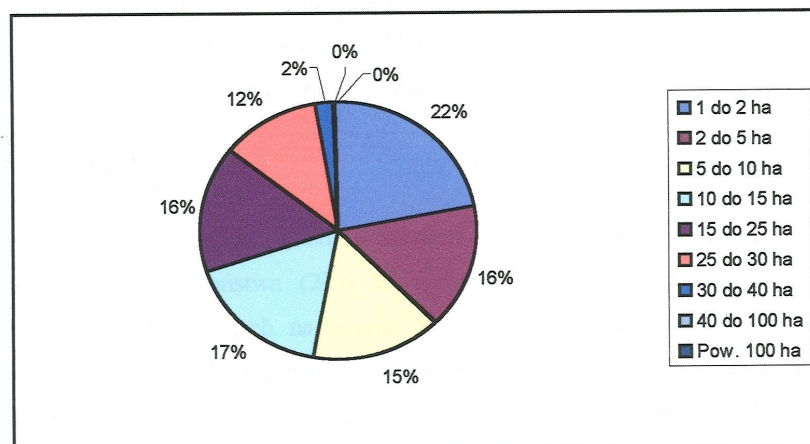
Klasa gleby	Powierzchnia w ha fizycznych		Razem
	Grunty orne	Użytki zielone	
I	.	.	.
II	.	.	.
IIIa	21	8	159
IIIb	130		
IVa	1244	1704	4584
IVb	1636		
V	2451	1128	3579
VI	2822	468	3290
VIz	633		633
Razem	8937	9308	12245

źródło: Strategia Gminy Brusy

W rolnictwie przeważa produkcja wielokierunkowa mieszana; prowadzi ją większość indywidualnych gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha. Liczba gospodarstw na koniec 1998 roku wynosi 1236 gospodarstw o powierzchni powyżej

1 ha. Średnie statystyczne gospodarstwo liczy 9,9 ha, a z uwzględnieniem lasów prywatnych 13,25 ha.

Wykres nr 6 Struktura wielkości gospodarstw rolnych

Źródło: Strategia Gminy Brusy

Osiągane wyniki w produkcji roślinnej i zwierzęcej, struktura indywidualnych gospodarstw rolnych, poziom wykształcenia ich użytkowników, stosunkowo słabo rozwinięta specjalizacja i nieustabilizowany rynek rolny powodują niską towarowość wielu gospodarstw. Natomiast część jest wyspecjalizowana w produkcji między innymi mleka i trzody chlewnej. Ze względu na duży udział w ogólnej strukturze gleb użytków rolnych o niskiej urodzajności przewiduje się stopniowe zalesianie. Wiąże się to jednak z koniecznością przeprowadzenia zmian w przeznaczeniu terenów rolnych w planach zagospodarowania przestrzennego, na cele leśne oraz z wydatkowaniem dużych środków pieniężnych.

W gminie nie ma dużych zakładów przemysłowych. W ostatnich czterech latach nastąpił znaczny przyrost niewielkich podmiotów gospodarczych. Największy przyrost obserwuje się w różnych gałęziach handlu i naprawach sprzętu. Nie są tworzone większe firmy produkcyjne. Małe i średnie firmy są słabe kapitałowo, zatrudniające do pięciu osób. Są ukierunkowane na proste formy działalności. Według formy prawnej dominuje sektor prywatny – firmy osób fizycznych oraz cywilne spółki handlowe.

Ważniejsze podmioty działające w gminie Brusy to:

- Bydgoskie Przedsiębiorstwo Produkcji Leśnej „Las” w Brusach,

- Gminna Spółdzielnia „S.Ch.” w Brusach – prowadząca m.in. piekarnię, sklepy,
- Zakład Produkcji Spożywczej Skwierawski Stefan,
- Szultka Sport & Fitness Equipment S.C.
- Kowalstwo Artystyczne Felski Zbigniew,
- „Bruspol” S.C. Skurczewska Małgorzata,
- „Fungopol” Skup i przetwórstwo runa leśnego⁷⁷.

6. *Finanse*

Dochodami budżetu gminy są dochody własne, udział w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa (27,6 % wpływów z podatku dochodowego od osób fizycznych zamieszkałych na terenie gminy i 5 % podatków od osób prawnych), subwencja ogólna, dotacje celowe z budżetu państwa na zadania administracji rządowej zlecone gminie oraz inne zlecone ustawami. W dochodach własnych istotną wielkość podatku rolnego (charakter rolniczym) i podatku od nieruchomości. Jednak wpływy z podatku rolnego i podatku od nieruchomości stanowią tylko 7,7 % dochodów ogółem, natomiast w przekazywaniu do budżetu udział w podatkach od osób fizycznych i prawnych stanowiących dochód budżetu państwa wynosi 12,9 % budżetu gminy. Stąd wniosek, że dla budżetu gminy korzystniejsze będzie dążenie do restrukturyzacji rolnictwa i tworzenie nowych miejsc pracy w jego otoczeniu, a także przygotowanie do godnych warunków do osiedlania się nowych mieszkańców. Im więcej mieszkańców będzie miało zatrudnienie poza rolnictwem, tym większe będą wpływy do budżetu gminy.⁷⁸

Tabela nr 5 Dochody i wydatki budżetu gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

Lata	Dochody		Wydatki
	Ogółem	Własne	Ogółem
1997	760,71	180,66	747,32
1998	865,06	146,19	996,51
1999	960,91	182,81	1005,38
2000	1066,85	279,59	1039,43

źródło: *Strategia gminy Brusy*

⁷⁷ *Strategia Rozwoju Społeczno-gospodarczego Miasta i Gminy Brusy*, s. 17-29

Sieć szkolnictwa podstawowego obejmuje 9 szkół samorządowych.

Tabela nr 6 Baza lokalowa szkół podstawowych w gminie Brusy w roku szkolnym 1999/2000.

Szkoła podstawowa	Liczba pomieszczeń (filie)	Liczba uczniów (filie)
Brusy	23	793
Leśno	7 (3)	144 (11)
Lubnia	9	172
Czyczkowy	6	119
Zalesie	4	82
Męcikał	3	56
Kosobudy	6	131
Wielkie Chełmy	7 (2)	109 (10)
Czapiewice	6	44
Ogółem	76	1671

źródło: Strategia gminy Brusy

Od września 1999 roku w związku z reformą oświaty rozpoczęły działalność dwa gimnazja publiczne w Brusach i Lubni. Na terenie gminy działają Kaszubskie Liceum Ogólnokształcące i Zasadnicza Szkoła Zawodowa. Głównymi ośrodkami działalności kulturalnej w gminie Brusy są: Młodzieżowy Dom Kultury w Brusach i Miejsko – Gminna Biblioteka Publiczna (z trzema filiami). Ponadto na terenie gminy funkcjonują wiejskie domy kultury i świetlice, m.in. w Leśnie, Czyczkowach, Kosobudach, Zalesiu, Małych Chełmach i Czapiewicach. Pod patronatem MDK w Brusach prowadzi działalność 21 zespołów artystycznych.

7. Specyfika kulturowa gminy

Silny regionalizm i poczucie tożsamości narodowej.

Teren Brus i okolic zamieszkały jest przez rdzennych mieszkańców zwanych Zaborakami lub Krebanami. Wytworzyli oni bogatą kulturę i tradycję. Od 100 lat rozwija się literatura kaszubska. Na tej ziemi tworzył wspaniały kaszubski poeta Jan Karnowski z Czarnowa, który w swoich utworach posługiwał się głównie

kaszubszczyzną. Mową, którą posługiwał się Jan Karnowski oraz ludność zamieszkała ten teren jest kaszubszczyzna południowo-wschodnia (zaborska), różniąca się od środkowej (z okolicy Kartuz) i północnej (nadmorskiej) pod względem akcentu i fonetyki.⁷⁹ Język ojczysty wyniesiony z domu rodziców jest najwyższą wartością kulturową społeczeństwa danego rejonu i zasługuje na ochronę. Mimo, że coraz rzadziej słyszy się mowę kaszubską to jednak tradycja jest podtrzymywana poprzez m.in. działalność Liceum Kaszubskiego w Brusach, czy też istnienie lokalnej gazety „Zabory”. Oprócz mowy, tradycję podtrzymuje też działalność folklorystycznych zespołów muzycznych i tanecznych, takich jak: „Krebane”. W dziedzinie sztuki ludowej rozwinęło się rękodzieło artystyczne takie jak: hafciarstwo, malarstwo na szkło, plecionkarstwo oraz rzeźbiarstwo w drewnie. W tej dziedzinie słynnym jest nie tylko w tym regionie, ale także poza jego granicami Józef Chełmowski, który pielęgnuje tradycję kaszubską. Dowodem niech tutaj będzie to, iż w miejscowości, w której on mieszka, tzn. Brusach – Jagliach powstanie „Chata Kaszubska”, która stanowić będzie muzeum, gdzie będą zbierane rękodzieła artystyczne.⁸⁰

Turystyka

Tereny gminy Brusy obfitują w pomniki przyrody, enklawy środowiska o charakterze zbliżonym do naturalnego (użytki ekologiczne), zespoły przyrodniczo – krajobrazowe (torfowiska, trzcinowiska, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, skarpy, jary, wąwozy itp.) znacznie uatrakcyjnijające wiejską przestrzeń turystyczną. Walory krajoznawcze środowiska kulturowego stanowią zabytkowe obiekty: sakralne w Leśnie, Brusach i Kosobudach, budownictwa ludowego oraz cmentarza. Niewątpliwą atrakcją turystyczną jest rezerwat archeologiczny w Leśnie przedstawiający cmentarzysko kurhanowe z X – VIII w.p.n.e. Organizowane jest także szereg imprez kulturalnych, sportowo – rekreacyjnych o znaczeniu regionalnym i lokalnym, z których najważniejsze to:

- Międzynarodowy Festiwal Folkloru,
- Zawody konne w ramach Pomorskiej Ligi Jeździeckiej,

⁷⁹ J. Borzyszkowski, J. Mordawski, J. Treder, *Historia, geografia, język i piśmiennictwo Kaszubów*, s.152..

⁸⁰ *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i Gminy Brusy*, s. 51.

- Spływy kajakowe rzeką Brdą, Zbrzycą i Kulawą,
- Pieczenie chleba w Widnie,
- Imprezy plenerowe, np. Odpust Śliwkowy w Leśnie.

Tabela nr 7 Baza turystyczna gminy Brusy.

Rodzaj obiektów	Liczba obiektów	Ilość miejsc noclegowych
Ośrodki wypoczynkowe	3	360- sezonowo
Pola namiotowe	4	-
Kwatery agroturystyczne	13	80
Szkolne schroniska młodzieżowe	3	172 (sezonowo)

źródło: Strategia gminy Brusy

Głównym motorem rozwoju turystyki na obszarze gminy są jeziora i rzeki atrakcyjnie wkomponowane w otaczające lasy. Charakteryzują się występowaniem w sąsiedztwie stosunkowo korzystnych warunków do lokalizacji infrastruktury turystycznej, takiej jak: słabe gleby, dobra dostępność brzegowa i komunikacyjna, czystość wody aktualna lub przewidywana minimum II klasa czystości.⁸¹

Przedstawiona wyżej charakterystyka uwzględniła tylko niektóre, wybrane wskaźniki tej zbiorowości. Umieściłam w tej części pracy takie a nie inne ponieważ sądzę, iż w tych dziedzinach życia społecznego występują w największym stopniu sytuacje sprzyjające dla wybuchu konfliktu. Zawarłam tam m.in. charakterystykę gospodarki, finansów gminy, edukacji, turystyki, które moim zdaniem są sprawami bardzo drażliwymi i w wielu sytuacjach stają się kwestią sporną. Obie strony używają argumentacji z tych sfer życia społecznego przeciwko sobie, aby jak najlepiej umotywić swoje stanowisko, np. zwolennicy integracji przedstawiają korzyści dla gminy po wstąpieniu Polski do UE, takie, że poprawi się sytuacja gminy pod względem infrastruktury i finansowania inwestycji. Natomiast przeciwnicy zjednoczenia uważają, że pogorszy się sytuacja w rolnictwie a małe gospodarstwa w większości ulegną likwidacji, co przyczyni się do zwiększenia ubóstwa na obszarach wiejskich i wzrost bezrobocia. Sądzę też, że ta charakterystyka będzie dobrym wprowadzeniem do problematyki całej mojej pracy. Przedstawiony wyżej opis gminy

⁸¹Strategia Rozwoju Społeczno-gospodarczego Miasta i Gminy Brusy, s. 30.

pozwoili też na zachowanie logiki wywodu, jaki będę starała się przeprowadzić w kolejnych etapach pracy.

IV. EUROSCEPTYCY I EURONTUZJAŚCI W GMINIE BRUSY - ANALIZA FUNKCJONALNOŚCI KONFLIKTU

Celem przeprowadzonego badania było uzyskanie opinii na temat integracji Polski z Unią Europejską i wyróżnienie na tej podstawie charakterystyki postaw eurosceptyków i euroentuzjastów a następnie ustalenie czy istnieje między nimi konflikt oraz ewentualne określenie jego jakości. Zakładając, że konflikt taki istnieje, należałoby następnie zbadać, czy jest on funkcjonalny względem zbiorowości, w której się pojawił. Badania były przeprowadzane wśród mieszkańców gminy Brusy, którzy legitymowali się różnym wykształceniem, zawodem, zajmowanym stanowiskiem, dochodem, wiekiem, miejscem zamieszkania (tzn. wieś albo miasteczko Brusy), a także stanem cywilnym. To zestawienie dało bardzo interesujące wyniki dotyczące opinii mieszkańców na temat ewentualnego członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

Po przeprowadzeniu wywiadów wywnioskowałam, że kwestia członkostwa Polski w tej organizacji międzynarodowej wywołuje u mieszkańców gminy „mieszane uczucia”. Szerszą charakterystykę tych opinii przedstawię w dalszej części tego rozdziału. Obok metody wywiadu, o czym szerzej wspominałam w rozdziale metodologicznym, posłużyłam się także obserwacją jawną. Poinformowałam tą grupę o prowadzeniu badania. Staralam się być jej aktywnym członkiem, angażując się w jej życie przez dłuższy czas a także usiłując nawiązać bliskie stosunki z badanymi osobami aby móc prowadzić obserwację.

Pierwsze zagadnienie, poruszone w moim badaniu dotyczyło korzyści i zagrożeń, jakie mieszkańcy widzą w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej dla naszego kraju a także dla okolicy Brus. Wyrażone opinie w większości przypadków były podobne i można je rozróżnić na 2 kategorie: korzyści i zagrożenia w sferze społecznej i gospodarczej. Do pierwszej grupy tzn. społecznych pozytywnych aspektów pytani zaliczyli, to iż Polska powinna wejść do Unii Europejskiej ze względów prestiżowych. Jesteśmy bardzo dużym krajem o znacznym potencjale gospodarczym i społecznym a ponadto od zarania dziejów przynależymy do cywilizacji Zachodniej. Powinniśmy wrócić do naturalnych europejskich korzeni i jednocześnie poznać inne kultury europejskie. Zdaniem badanych dzięki integracji z krajami Zachodnimi istnieje możliwość uporania

się z problemami społeczno - gospodarczymi, np. bezrobocie a co za tym idzie poprawę standardów życia. Natomiast do zagrożeń w sferze społecznej respondenci wskazali m.in. zagrożenie z tytułu utraty suwerenności, tożsamości kulturowej, zagrożenie dla religijności Polaków i pozycji Kościoła Katolickiego w Polsce a w konsekwencji zanik wartości chrześcijańskich, zmiany systemu wartości, zagrożenia w sferze moralności, obyczajów i zdrowotności społeczeństwa polskiego poprzez przyjsie z państw zachodnioeuropejskich takich zjawisk, jak: narkomania, aborcja, związki homoseksualistów, eutanazja, choroby zakaźne typu AIDS.

Pytani wskazali też liczne korzyści związane ze sferą gospodarki m. in. napływ inwestycji i nowych technologii zagranicznych a co za tym idzie przyspieszenie rozwoju gospodarczego kraju i regionu, otworenie szerokiego rynku zbytu dla polskich towarów, usług i siły roboczej oraz przepływu kapitału. Stwierdzili również, że integracja z tą organizacją międzynarodową otworzy Polsce drogę do uzyskania pomocy finansowej na rozwój gminy.

Natomiast po stronie zagrożeń wymienili m. in. osłabienie konkurencyjności polskiej gospodarki, zagrożenia dla przetrwania wielu branż polskiego przemysłu (np. górnictwa) a przez to zwiększenie stopy bezrobocia, wzrost cen i obniżenie standardu życia, dalsza degradacja środowiska naturalnego a także wszelkie kwestie szczególnie związane z rolnictwem. Badani wskazują na to, iż po wstąpieniu polskie rolnictwo będzie musiało przejść znaczne przeobrażenia. Obawiają się, że nasze małe, niskotowarowe gospodarstwa w większości produkujące na własne potrzeby nie będą w stanie sprostać unijnym wymogom i konkurencji w konsekwencji, czego będą musiały ulec likwidacji. Również Lucjan Kocik w swoich badaniach wskazuje na ogromne obawy Polskich rolników przed integracją z Unią Europejską.⁸² Niektórzy mieszkańcy gminy Brusy wskazują, że „nic nam po unijnej pomocy, ponieważ nie mamy, z czego wyłożyć”. Wskazują oni tu m.in. przykład programu pomocowego dla rolnictwa i obszarów wiejskich SAPARD, gdzie wszystkie środki potrzebne na zrealizowanie inwestycji trzeba wyłożyć ze środków własnych a to jest bardzo utrudnione, ponieważ mamy zbyt niski dochód a więc po prostu jesteśmy „za biedni”. Są to, więc, jak wielu badanych wskazuje „bardzo trudne pieniądze” i dla nas w bardzo małym stopniu osiągalne.

⁸² L. Kocik. *Trauma i eurosceptyzyzm Polskiej wsi*, s. 156.

W odniesieniu do samego regionu Brus respondenci uznali, że korzyści i zagrożenia mogą wystąpić jedynie w sferze gospodarczej. W sferze społecznej uznali, że regionowi Brus nie zagrażają takie sprawy jak utrata tożsamości ze względu na silne więzi regionalne a także suwerenności. Uzasadniają to stwierdzeniem, że „nie będą zniesione święta narodowe 11 listopada, 3 Maja. Będziemy je obchodzić tak samo jak Francuzi 14 lipca a Brytyjczycy urodziny Królowej. Dojdzie nam za to jeszcze jeden dzień do świętowania tzn. 9 maja - rocznica podpisania traktatu rzymskiego.”

Dla dokładniejszego zanalizowania zjawiska konfliktu między zwolennikami i przeciwnikami integracji z Unią przytoczę wyniki badań przeprowadzonych w 1999 i 2000 na próbie ogólnokrajowej⁸³

Tabela nr 8 Przewidywane skutki integracji Polski z Unią Europejską (w procentach)

Czy członkostwo w UE spowoduje:	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
1.wzrost między – narodowego bezp.	70	18	12
2.wykup ziemi przez cudzoziemców	64	26	10
3. wspomaganie polskiego rolnictwa	59	26	15
4. upadek niektórych gałęzi przemysłu i wzrost bezrobocia	56	28	16
5.poprawę poziomu życia zwykłych ludzi	41	46	13
6.upadek Polskiego rolnictwa	40	44	16
7.osłabienie Polskiej tradycji i kultury	31	60	9
8.utratę niepodległości	13	77	10

źródło: Instytut Spraw Publicznych

Z powyższych danych można wywnioskować, iż Polacy widzą szanse dla Polski związane z integracją w zakresie podniesienia bezpieczeństwa międzynarodowego kraju a także pomocy dla Polskiego rolnictwa. Natomiast zagrożenie widzą z tytułu wykupu ziemi przez cudzoziemców, upadku polskiej gospodarki, utratę suwerenności a także w sferze kultury. Z porównania wyników widać, że mieszkańcy gminy Brusy w większym stopniu boją się zagrożeń ekonomicznych. Podobne opinie wyrażają

⁸³ Polacy wobec wielkiej zmiany. Integracja z Unią Europejską, s. 103.

autorzy, raportu o stanie Polskiej wsi.⁸⁴ Natomiast mniej obawiają się utraty niezależności i utraty tożsamości kulturowej.

Z kolejnych poniżej danych możemy zobaczyć jak konkretnie eurosceptycy i euroentuzjaści argumentują swoje racje.⁸⁵

Tabela nr 9 Motywy głosowania za wejściem Polski do UE (w procentach)

Ogólne: zmiany na lepsze	26
Korzyści dla poszczególnych sfer życia:	
1. zmniejszenie bezrobocia, większe szanse na znalezienie pracy	26
2. korzyści dla gospodarki,	19
3. poprawa warunków życia	18
4. korzyści dla wsi i rolnictwa	4
5. korzystny wpływ na sprawy publiczne, kierowanie krajem	3
Integracja jako konieczność:	
1. daleko posunięty proces globalizacji, nie powinniśmy się izolować	12
2. brak innej alternatywy	10
3. lepsze perspektywy dla młodzieży	7
4. integracja jako jedyna szansa na poprawę sytuacji w kraju	4

źródło: Instytut Spraw Publicznych

Tabela nr 10 Motywy głosowania przeciw integracji Polski z UE (w procentach)

Ogólne: nie odniesiemy żadnych korzyści	18
Wypowiedzi wskazujące na występowanie dystansu ekonomicznego między Polska a UE:	
1. brak dostatecznego przygotowania Polski do integracji	20
2. emocjonalne obawy związane z utratą suwerenności	20
3. integracja będzie korzyścią tylko dla krajów UE, Polska członkiem II kategorii	12
Zagrożenia dla poszczególnych sfer życia:	
1. niekorzystne skutki integracji dla Polskiego rolnictwa	13

⁸⁴ J. Wilkin. *Polska Wieś. Raport o stanie wsi*, s.61.

⁸⁵ Ibidem, s. 53.

2. niekorzystne skutki integracji dla Polskiej gospodarki	13
3. niekorzystne skutki integracji wpływające na pogorszenie się sytuacji materialnej ludzi	10
4. brak rzetelnej informacji o warunkach członkostwa w UE	6
5. ogólna niepewność przed nieznanym	5

źródło: Instytut Spraw Publicznych

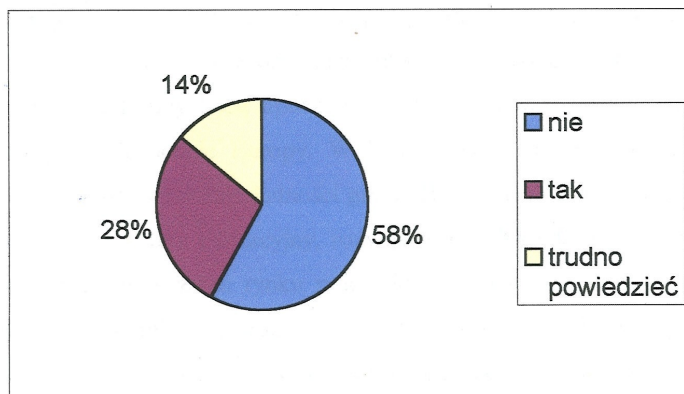
Jak widać z danych zamieszczonych powyżej dla większości obywateli integracja jest ciągle mało namacalnym faktem. Dlatego 26 % respondentów jako korzyści integracji podało ogólne stwierdzenia. Obecnie w warunkach spowolnienia rozwoju gospodarczego, wzrastającego bezrobocia oraz obawa przed załamaniem finansowym gospodarki wejście Polski do UE dla części społeczeństwa jawi się jako szansa na uzdrowienie sytuacji w kraju.⁸⁶

Kolejne zagadnienie poruszone przeze mnie w badaniu dotyczyło sytuacji makroekonomicznej Polski w efekcie jej integracji z Unią Europejską. Respondenci uznali, że nasza sytuacja na pewno ulegnie przekształceniom. To, jaki charakter przybiorą idące zmiany w dużym stopniu zależy od negocjacji akcesyjnych naszego rządu. Respondenci wskazali także na kwestię, iż powinniśmy wynegocjować jak najbardziej sprawiedliwe warunki dla członkostwa naszego kraju i wchodzić do Unii na równych zasadach tak jak inne kraje kandydujące. Wielokrotnie była tutaj przytaczana sprawa rolnictwa. W badaniach ogólnopolskich przeprowadzonych w listopadzie 2002, kiedy to trwały jeszcze negocjacje polskiego rządu z Unią Europejską 58,2 % społeczeństwa wypowiedziało się przeciwko wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej w sytuacji kiedy to Polski rolnik nie miał by uzyskać 100% dopłat do produkcji.⁸⁷

⁸⁶ Droga do Unii Europejskiej. W świetle badań sondażowych, s. 53.

⁸⁷ Unia zagrożona! „Newsweek” nr 47/2002 z dnia 24.11.2002.

Wykres nr 7 Czy powinniśmy wchodzić do UE, jeżeli polscy rolnicy dostaną 25%, a nie 100% dopłat do produkcji?

źródło: Pracownia Badań społecznych

Tak więc nie tylko mieszkańcy gminy Brusy obawiają się nierównego traktowania polskich rolników.

Według badanych szczególnie ulegną zmianie takie gałęzie gospodarki jak: przemysł, transport oraz usługi. Badani uznali jednak, że w największym stopniu zmiany będą zachodziły w sektorze gospodarki narodowej jakim jest rolnictwo, ponieważ jest to nie tylko kwestia gospodarcza, ale także społeczna. Na niekorzyść integracji według badanych wpływa fakt, że Polski rolnik nie będzie traktowany na równi a rolnikiem unijnym już w pierwszych latach członkostwa, głównie mając na myśli system dopłat do rolnictwa. Może to spowodować, iż Polscy rolnicy będą mało konkurencyjni. Mieszkańcy zdają sobie sprawę, że wiele małych gospodarstw w gminie upadnie, gdyż nie wytrzyma finansowych kosztów dostosowania się do wymogów europejskich. Dodatkowo badani wskazali także na fakt, że Polska będzie rynkiem zbytu nadwyżki produktów wytworzonych w Unii wyrazili swoją obawę twierdząc, że „Unia zaleje nasz rynek swoimi towarami a nasi rolnicy będą mieli kłopoty ze sprzedażą tego co wyprodukują” co może być niekorzystne dla lokalnej gospodarki.

Badani w większości uznali po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej zmianę sytuacji na rynku pracy ogólnokrajowym i lokalnym (gminnym), ale w dłuższej perspektywie czasowej. Twierdzą, że będą to zmiany powolne, ale jednocześnie zaznaczyli, że raczej na „plus”. Tylko jedna z badanych osób stwierdziła,

że nic nie ulegnie znacząco zmianie, ponieważ wszystko zależy od władz lokalnych i ich polityki socjalnej – gospodarczej i to czy wstąpmy do Unii czy nie, żadnego znaczenia dla lokalnego rynku pracy. Przytłaczająca większość badanych uznała, że nastąpi dalszy drenaż ludzi młodych, wysoko wykształconych ze środowiska lokalnego, którzy będą opuszczać swoje środowiska w poszukiwaniu dobrze płatnej pracy na Zachodzie Europy. W konsekwencji pogorszy to sytuację pod względem poziomu wykształcenia ludności gminy Brusy. Szansą dla ludności na poprawę sytuacji jest dobry system edukacyjny, rozwijanie nauki języków obcych, który przygotowałby młodzież do wyzwań rynku pracy, kształcił ich na aktualne potrzeby rynku pracy. Widzą oni także szansę w wyniku napływu kapitału zagranicznego, inwestycji na polskim rynku co w konsekwencji mogłoby spowodować poprawę lokalnej gospodarki i zmniejszyć znacząco problem bezrobocia. Badani uznali, że barierą w jego likwidowaniu są długotrwałe okresy przejściowe, jakie wprowadziło wiele krajów członkowskich na zatrudnianie pracowników z nowych państw członkowskich. Także prowadzone debaty ogólnopolskie wskazują na potrzebę ciągłego kształcenia ludzi młodych i kreowania świadomych obywateli Unii Europejskiej.⁸⁸

Temat ruchów ludności, ich stopień, kierunek i natężenie terenie kraju a także gminy okazał się dla respondentów powiązany z zagadnieniem omawianym wcześniej. Badani w większości wskazali, że będą migrować ludzie młodzi, wykształceni na Zachód w poszukiwaniu pracy. Ważne pozostają także indywidualne dążenia. Przewidują, że nasza gmina będzie się stopniowo starzała ze względu na ucieczkę ludzi młodych i napływ ludzi w wieku poprodukcyjnym. Do regionu Brus będą napływać w coraz to większym stopniu ludzie z innych regionów, szczególnie tych mocno już zdegradowanych przyrodniczo, np. ze Śląska. Będą oni przyjeżdżali w poszukiwaniu czystego powietrza, wody, dobrych warunków dla odpoczynku przez cały rok. Nadmienili oni jednocześnie, że nie jest to trend, który pojawił się nie dawno. Istnieje on już od dłuższego czasu i po integracją z Unią Europejską wiele się nie zmieni w tym zakresie.

Badani wskazali, że w obecnym stanie system edukacji nie spełnia potrzeb mieszkańców. Aby móc swobodnie poruszać się po Zjednoczonej Europie musimy wprowadzić odpowiedni poziom nauczania szczególnie języków obcych, informatycznych. Jednoznacznie wypowiedzieli się, że nauka i wiedza są przyszłością,

⁸⁸ *Program dla Polski: Polska w Unii Europejskiej*, s.12.

w dobie przekształcania się społeczeństw a industrialnego w społeczeństwo informacyjne. W tym zakresie wskazali, że naszą gminę czeka wiele wyzwań, ale jednocześnie uznali, że jesteśmy w stanie sprostać wymaganiom.

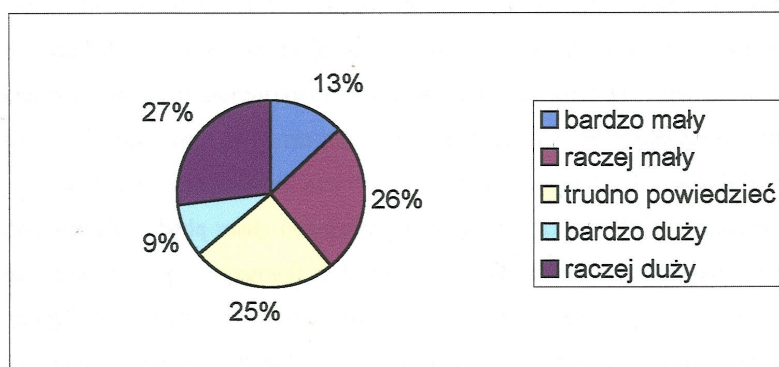
Wypowiadając się w kwestii dotyczących prowadzenia przez samorząd lokalny aktywnego i prawidłowego przygotowania na ewentualność integracji z Unią Europejską uznali oni, że gmina prowadzi aktywne działania w tym zakresie i stara się o pozyskanie środków zewnętrznych na realizację lokalnych inwestycji. Wskazali na fakt, że gmina zajmuje wiodące miejsca w pozyskiwaniu tych środków w powiecie a także w województwie, np. programy przedakcesyjne. Przeszkodą pozostaje tutaj jedynie zbyt mała ilość środków własnych aby móc najpierw zainwestować.

Poruszając zagadnienie przygotowania naszej gminy do wymogów Zachodnich a także, jakie są możliwości uzyskania pomocy w kontekście interesów gminy Brusy (czy ona także stara się o uzyskanie jakiejś pomocy, czy ma jakieś doświadczenie w tym zakresie) badani wskazali, że gmina dotychczas korzystała z m. in. pomocy w ramach programu PAOW (Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich), z Banku Światowego, POW (Program Odnowy Wsi). Były organizowane także liczne szkolenia, w których uczestniczyli mieszkańcy Brus m.in. dotyczący rozwoju gospodarstw agroturystycznych, ale skończyło się tylko na nich, ponieważ podstawową barierą jest brak środków własnych na inwestycję. Odbýwały się także szkolenia dla rolników na temat dostosowania polskiego rolnictwa do wymogów Unii.

Zdaniem mieszkańców gminy po ewentualnym wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej czekają wyzwania ale zaznaczyli, że nie będzie żadnych rewolucyjnych zmian zaraz po podpisaniu traktatu akcesyjnego. Nadmienili, iż może za kilka lat będzie widać jakieś znaczące zmiany. Dodali także, że może zmienić się coś w świadomości mieszkańców (uświadczenie sobie, że nie jestem już tylko obywatelem Polski ale także całej Europy, czego symbolem jest paszport Unii Europejskiej w kolorze burgundzkiego wina). Podobne opinie wyrazili mieszkańcy innych części kraju.⁸⁹

⁸⁹ Polacy wobec wielkiej zmiany, s. 53.

Wykres nr 8 Wpływ przystąpienia Polski do Unii Europejskiej na życie osobiste.

źródło: Instytut Spraw Publicznych

Tabela nr 9 Wiek a postrzeganie wpływu integracji na życie osobiste

wiek	duży	mały	trudno powiedzieć
ogółem	36	39	25
18-24 lat	52	21	27
25-39 lat	44	32	24
40-59 lat	32	42	26
60 i więcej	18	56	26

źródło: Instytut Spraw Publicznych

Postrzeganie relacji między życiem osobistym a integracją między Unią Europejską zależy przede wszystkim od wieku badanych.⁹⁰ Wyraźnie widać na podstawie przytoczonych danych w tabeli, że im młodszy wiek badanej osoby tym większe przekonanie że integracja odegra istotny wpływ na jego życie osobiste. Wynika to stąd, że ludzie Ci dopiero wkraczają w dorosłe życie i wszystkie konsekwencje podejmowanych zmian będą ich bezpośrednio dotyczyły. Zupełnie przeciwnie jest w przypadku osób starszych. W ich mniemaniu wszystkie podejmowane działania w kierunku integracji będą ich dotyczyć ale w dużo mniejszym stopniu ponieważ są oni już ustabilizowani życiowo i zaawansowani w drodze zawodowej.

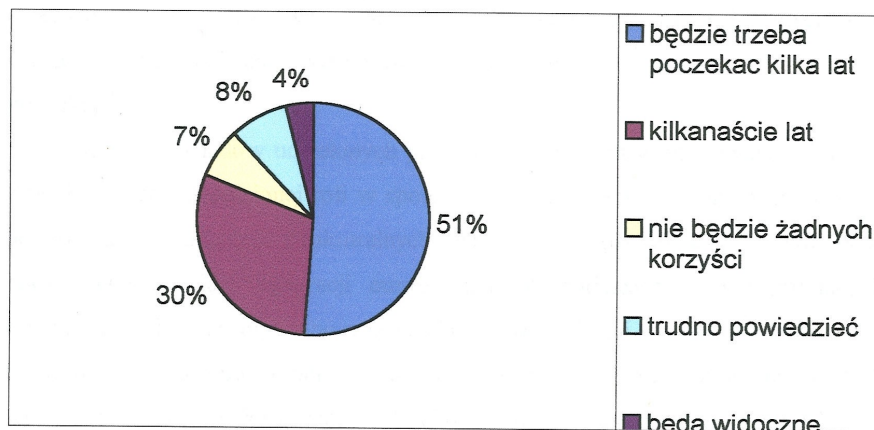
Mieszkańcy stwierdzili że ludzie nie powinni kierować się w swoim postępowaniu utartymi stereotypami jednoznacznie, że ludzie nie powinni ślepo przyjmować każdego systemu wartości, zwłaszcza jeżeli nie przystaje on do tego,

⁹⁰ Ibidem, s. 57.

którego oni wyznają i jakim kierują się w życiu. Badani uważają, że mieszkańcom gminy Brusy nie grozi to tak w wielkim stopniu jak mieszkańcom dużych miast ze względu na silne tradycje kulturowe. Stwierdzili, też że powinni się oni nie kierować w życiu stereotypami aby móc nawiązać kontakt z innymi ludźmi. Wyrazili zdanie, iż będziemy w stanie się łatwiej zintegrować ze społeczeństwem Zachodnim, ponieważ mamy ten sam genotyp. Zaznaczyli jednak, że wszelkie zmiany będą długotrwałe, i będą miały charakter ewolucyjny. Z poprzednim pytaniem wiąże się też następne: Czy po integracji z Unią zmieni się mentalność Polaków i mieszkańców gminy? Czy będą w stanie przełamać utarte stereotypy oraz systemy wartości nie przystające do swoich własnych (np. etos pracy, kwestia ziemi, tożsamość kulturowa).

Pytając o zmianę sytuacji poszczególnych grup wiekowych po ewentualnym wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej respondenci stwierdzili, że nie nastąpią radykalne zmiany. Okres 5 lat jest zbyt krótki, ewentualnie może się coś zmienić za 15- 20 lat kiedy będzie wchodziło w dorosłe życie następne pokolenie. Podobne opinie wyrazili respondenci w badaniach ogólnokrajowych wskazując, że na znaczące zmiany będzie trzeba poczekać kilka lat. Około 1/3 uważa, że będziemy musieli poczekać kilkanaście lat na jakiegokolwiek efekty integracji.⁹¹

Wykres nr 9 Korzyści integracji Polski z Unią Europejską w perspektywie czasowej.

źródło: Instytut Spraw Publicznych

⁹¹ Ibidem, s. 100.

Oдноśnie zmiany w systemie religijnym mieszkańcy nie wyrazili zbytnej obawy związanej z religijnością. Są zdania, że wszystko zależy od nas samych, od autorytetu Kościoła, i nie ukrywają faktu, że przeżywa on obecnie kryzys a nasze społeczeństwo ulega laicyzacji. Nadmieniają jednocześnie, że Unia nie jest tego przyczyną. Mówią, że proces ten występuje bez względu na to czy będziemy w Uni czy poza jej strukturami.

Badani nie potrafili jednoznacznie odpowiedzieć czy gmina Brusy skorzysta bezpośrednio na integracji z Unią Europejską. Wskazali na to, iż wszystko zależy od ekipy rządzącej. Ale sięgając do przykładu chociażby Irlandii wyrazili nadzieję, że gmina będzie wspierana jako obszar wiejski, o wysokim bezrobociu ale także jako region o bogatych zasobach przyrodniczych i kulturowych. Uznali, że właśnie te sfery należy w jak największym stopniu pielegnować abyśmy mogli zachować swoją tożsamość w „Europie Ojczyzn”. W konsekwencji powoduje to, że nie ma wśród nich zdecydowanych przeciwników i zdecydowanych zwolenników tego procesu. Oznacza to, że badani wskazują zarówno pozytywne cechy tego procesu, jednocześnie zaznaczając te, które mogą się pojawić i przyczynić niekorzystnie dla społeczności Brus.

Zastanawiając się nad miejscem i charakterem gminy Brusy w przyszłości być może w zjednoczonej Europie mieszkańcy prawie jednogłośnie stwierdzili, iż ona obróci drogę rozwoju w stronę wielofunkcyjności. Zakłada ona obok tradycyjnego przetwórstwa artykułów rolni – spożywczych i innych surowców lokalnych, rozwój również innych dziedzin wytwórczości, powiązanych z nowoczesnymi gałęziami produkcji.⁹²

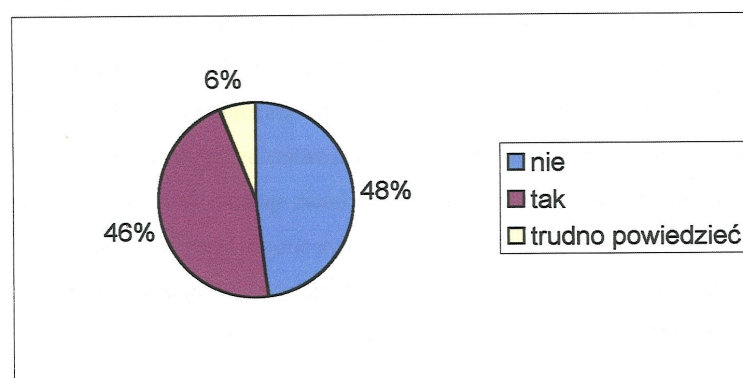
Analiza wywiadów udzielonych przez przedstawicieli władzy lokalnej jest ważna z punktu widzenia pełnionej roli w społeczności, którą reprezentują. W ich gestii leży pozyskiwanie funduszy strukturalnych na rozwój gospodarczy a tym samym upowszechnienie idei integracji europejskiej. W badaniach tych najtrudniej było uzyskać od tych ludzi prywatne opinie. Najczęściej uciekali się do świadomego kierując rozmowę na problemy lokalne wskazując straty i korzyści dla gminy. Udzielając wywiadów w większości występowali jako przedstawiciele instytucji a nie jako osoby prywatne.

⁹² A. Kaleta. *Rozwój obszarów wiejskich w perspektywie integracji z Unią Europejską*, s. 42.

Podczas licznych rozmów z mieszkańcami a także dokonując jednocześnie obserwacji wiele razy spotkałam się postawą bierności „poglądowej”. Ludzie ci wychodzą z założenia, że ich głos niewiele znaczy więc w nic się nie angażują. Dokonując interpretacji wyników można dokonać następującego podsumowania. W gminie Brusy nie ma wyraźnego konfliktu między zwolennikami a przeciwnikami Unii. Nie znaczy to jednak, że mieszkańcy wykazują jednomyślność opinii w tej kwestii. Każdy postrzega w inny sposób, swoisty każde zjawisko i to co dla jednych będzie zdecydowanym zagrożeniem dla innych będzie przeszkodą do przewyciężenia. Wart zauważyć, że niewątpliwie wykształcenie ma wpływ na wypowiedane opinie. Można zauważyć, że ludzie posiadający wyższy poziom wykształcenia i zajmujący stanowisko pracy, z którym wiązą się szersze zobowiązania mają tendencję do ujmowania zjawisk z różnego punktu widzenia. Mam tutaj na myśli to, iż nie opowiadają się oni jednoznacznie za lub przeciw Uni, ponieważ potrafią zauważyć zarówno strony pozytywne jak i negatywne tego procesu. Wypowiadają się, że Polacy nie powinni ślepo opowiadać się pop którejś ze stron, ponieważ nic nie jest „czarne albo białe”, nie ma idealnego świata, a my musimy podjąć rozważną decyzję, uwzględnić wszystkie „za i przeciw”.

Wielu rozmówców wskazywało, także na sprawę informacji o Uni Europejskiej. Badani narzekają na brak konkretnych informacji. Może dlatego respondenci, z którymi przeprowadziłam wywiady w większości nie byli w stanie powiedzieć jakie konkretne korzyści lub też zagrożenia przyniesie integracja z Unią dla swojego regionu i dla nich samych.

Wykres nr 10 Czy czujemy się dobrze poinformowani o warunkach naszego członkostwa w UE?

źródło: Pracownia Badań społecznych

Mieszkańcy mają już dość agitacji każdej ze stron. Chcą aby ktoś precyzyjnie opowiedział na nurtujące ich pytania. Jak na razie ekipa rządząca „serwuje” jedynie propagandę dlatego może tak wiele ludzi nie ma zdecydowanych poglądów. Wyrazili oni zdanie, że powinna odbyć się ogólna narodowa debata na temat naszego uczestnictwa w Unii, w której to miałyby być przedstawione wszystkie argumenty za i przeciw bez jakichkolwiek zniekształceń politycznych. Polityka informacyjna dotycząca problemów integracji z UE powinna, zdaniem Polaków położyć nacisk na przełożenie ogólnych informacji na sytuacje życiowe konkretnych ludzi, aby w ten sposób uświadomić społeczeństwu, że nie jest to tylko kwestia ogólnokrajowa ale dotyczy ona pojedynczych ludzi w wymiarze ich jednostkowego losu.⁹³

Analiza stopnia poinformowania mieszkańców gminy Brusy pokazuje, że posiadana wiedza o integracji w różnych wymiarach nie jest czynnikiem bezpośrednio wpływającym na postawy wobec Unii Europejskiej. Przeciwnie, postawy te kształtowane są przede wszystkim przez stosunek do przemian zachodzących w Polsce. Natomiast stan posiadanej wiedzy jest raczej miernikiem zainteresowania procesami integracji. Nie sprawdza się tutaj zasada, że im ktoś więcej wie, tym będzie on miał nastawienie pro - unijne. Natomiast dostrzegam pewną prawidłowość, mianowicie że ci którzy wiedza więcej najczęściej zdają sobie sprawę z nieuchronności tego procesu. Podejmują oni więc działania w kierunku dostosowania się do nowej sytuacji poprzez ciągłe zdobywanie informacji o warunkach członkostwa w Unii Europejskiej.⁹⁴

Na podstawie badań mogę wyróżnić grupę respondentów, którzy są w większości przeciwnikami Unii, mianowicie rolnicy. To oni czują się najbardziej zagrożeni z tytułu nadchodzących zmian. Nie są oni dokładnie poinformowani o czekających ich zmianach a jeżeli już są to w sposób bardzo subiektywny zebrani wokół grup związanych z katolickimi akcjami, np. koło przyjaciół Radia Maryja. Opcje te zdecydowanie przeciwstawiają się integracji z Unią, głosząc upadek polskiego rolnictwa, masowy wykup ziemi przez cudzoziemców, którzy przez to chcą odzyskać majątki utracone po II wojnie światowej.

Moją uwagę przyciągnęła także rola mediów i to jaką rolę odgrywają one w procesie konfliktu między zwolennikami i przeciwnikami integracji z Zachodem.

⁹³ Polacy wobec wielkiej zmiany. *Integracja z UE*, s. 103.

⁹⁴ Z. Mach, D. Niedźwiecki. *Polska lokalna wobec integracji europejskiej*, s. 71.

W niniejszej pracy zidentyfikowałam jako „trzecią stronę konfliktu”. Jej charakterystyka została już przeprowadzona w I części pracy. Przypomnę tylko, że terminem tym nazywamy wszystkie struktury, które biorą udział w konflikcie, ale nie są głównymi adwersarzami. Z racji swego usytuowania jest ona jednocześnie poza walczącymi stronami i w centrum toczących się wydarzeń. Dlatego może ona być bogatym źródłem informacji o najważniejszych sprawach toczącego się konfliktu. W społeczności Brus trzecią stronę zidentyfikowałam jako gazety i radio lokalne, opisujące toczący się proces społeczny, jakim jest obecny tam konflikt o skutki integracji europejskiej np. Czas Chojnic, Dziennik Bałtycki, Radio Weekend. Informacje tam zawarte są wolne od wszelkich subiektywnych wypowiedzi. Są podane komunikaty o wydarzeniach przyczyniających się pozytywnie do integracji a także te, które mają wydźwięk negatywny.

Na podstawie przeprowadzonych badań i późniejszej ich interpretacji zweryfikowałam przyjętą hipotezę pozytywnie, tzn. konflikt społeczny występujący między euroentuzjastami i eurosceptykami jest funkcjonalny tzn. powoduje zwiększenie integracji i solidarności wewnątrz danej grupy; uwidacznia różnicowanie stron konfliktu (granicy między opcjami). Jego funkcjonalność przejawia się tym, iż nastąpił wzrost liczby dyskusji podejmowanych w celu ustalenia wspólnego stanowiska w kwestiach spornych, np. zwiększenie ilości zebrań mieszkańców na zebraniach sołeckich, sesjach Rady Miasta. Nie można jednak zweryfikować pozytywnie założenia odnośnie kwestii widocznego różnicowania stron w konflikcie. Tak jak wspomniałam wyżej mieszkańcy gminy nie potrafią się w większości zdecydować czy popierają wstąpienie Polski do Unii czy nie. Jeżeli już opowiedzą się po którejś ze stron to jest to decyzja niepewna, „chwijna” i nie można ich zakwalifikować na 100% do jakiegokolwiek opcji.

Na podstawie przeprowadzonych badań udało się wyróżnić postawę eurosceptyka i euroentuzjasty. Odwołałam się także do badań przeprowadzonych przez CBOS⁹⁵ ponieważ wykazują one duże podobieństwo w charakterystyce tych postaw. Typowym eurosceptykiem jest osoba w wieku powyżej 55 lat, legitymująca się wykształceniem podstawowym, pracująca na swoim gospodarstwie rolnym, o bardzo małych dochodach.

Natomiast typowy zwolennik UE jest to osoba młoda do 34 roku życia, mieszkająca w mieście, posiadająca wykształcenie średnie i wyższe, będąca

⁹⁵ M. Malikowski, Z. Seręga. *Konflikty społeczne w Polsce*, s.197.

pracownikiem sektora prywatnego lub urzędnikiem administracji publicznej i posiadająca w wyniku dostatecznych dochodów dobre warunki materialne.

Udało się również potwierdzić przyjętą hipotezę, o funkcjonalności konfliktu ponieważ okazał się dla społeczności Brus pozytywny. Przyczynił się on zainteresowania mieszkańców zagadnieniem integracji oraz zwiększenia świadomości mieszkańców gminy

Okazuje się więc, że obserwowany z zewnątrz jako drażniący i nie wnoszący nic nowego, jałowy – konflikt pomiędzy eurosceptykami i euroentuzjastami w tak małej społeczności lokalnej, jaką są Brusy, ma charakter funkcjonalny. Oznacza to, iż dla kulturowego trwania tej społeczności zjawisko to okazało się budujące.

Przystąpienie Polski do UE stanowić będzie niewątpliwie zwrot w dziejach naszego kraju. Wokół tego zagadnienia będzie narastać coraz więcej sprzecznych opinii i poglądów. Jednak to nie konflikty powstające na bazie różnic powinny nas determinować w drodze do Unii Europejskiej, ale chęć szukania podobieństw do wspólnych wartości.

ZAKOŃCZENIE

Omawiane w pracy badania zostały przeprowadzone jesienią 2002 roku. Tak więc kampania przed referendum dopiero zaczynała nabierać tempa. Obecnie jest już po tym wielkim wydarzeniu. Uważam, iż ciekawym ujęciem tego tematu może być skonfrontowanie wyników badań przeprowadzonych przeze mnie z wynikami referendum akcesyjnego w gminie Brusy a następnie porównanie ich z wynikami ogólnokrajowymi. Takie spojrzenie pozwoli nam na dokładniejszą analizę zjawiska konfliktu społecznego między zwolennikami a przeciwnikami zjednoczenia Polski z Unią Europejską.

Średnia frekwencja w referendum unijnym dla całej Polski wyniosła 58,85 %, w tym zwolennicy stanowili 77,45 % a przeciwnicy 22,55 %.⁹⁶ Natomiast w gminie Brusy udział w głosowaniu wzięło 61,49 %, z czego 60,57 % opowiedziało się za przystąpieniem Polski do struktur unijnych. Sprzeciw wobec wstąpienia wyraziło 39,43 %. Dla porównania przytoczę jeszcze wyniki dla powiatu Chojnickiego aby porównać czy mieszkańcy w dużym stopniu odbiegali w swoich opiniach od pozostałych powiatów. Frekwencja podobnie jak w Brusach wyniosła 61,65 %. „Za” przystąpieniem Polski do UE opowiedziało się 75,24 % a przeciwko 24,77 %.⁹⁷ Jak widać z wyżej zamieszczonych danych pod względem frekwencji, wyniki z gminy Brusy w dużym stopniu pokrywają się z powiatem i tymi uzyskanymi w całym kraju. Natomiast w gminie Brusy było stosunkowo więcej przeciwników integracji a mniej zwolenników w porównaniu do powiatu i kraju.

Po skonfrontowaniu powyższych wyników z badaniami przeprowadzonymi przeze mnie wnioskuję, iż wiele osób do głosowania przeciwko wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej nakłoniła obawa o własną przyszłość w sensie ekonomicznym. Swoje twierdzenie opieram na fakcie, iż gmina Brusy charakteryzuje się dużym udziałem ludności utrzymującej się całkowicie lub częściowo z rolnictwa. Mam tutaj na względzie te argumenty, które mówią o nadchodzących zmianach w tym sektorze, m.in. z obawami związanymi z likwidacją małych gospodarstw. Mieszkańcy boją się także zapowiadanych podwyżek cen podstawowych produktów żywnościowych, usług i wielu innych artykułów codziennego użytku. Ponieważ gmina Brusy charakteryzuje się niezbyt wysokim dochodem w przeliczeniu na 1 mieszkańca

⁹⁶ www.wiadomości.wp.pl Źródło Państwowa Komisja Wyborcza

⁹⁷ źródło: Dziennik Bałtycki z 13 czerwca 2003

(ok. 140 zł.)³, dlatego argumenty ekonomiczne w głównej mierze zadecydowały o takim, a nie innym wyniku referendum.

Uważam, że na podstawie zamieszczonych wyżej wyników możemy stwierdzić, iż konflikt między eurosceptykami i euroentuzjastami okazał się funkcjonalny dla społeczności Brus. Uwidocznilo się to poprzez stosunkowo wysoki stopień udziału mieszkańców Brus w referendum dotyczącym przystąpienia Polski do struktur unijnych. Frekwencja ponad 60% wskazuje na to, że konflikt wpłynął w znaczącym stopniu a pobudzenie świadomości mieszkańców Brus, zaś przede wszystkim zainteresował ich problemem integracji. Przyczynił się on także do tego, że wielu niezdecydowanych mieszkańców dzięki toczącym się debatom między obu stronami podjęło decyzję, jak będzie głosować w zbliżającym się referendum.

Stwierdzenie to opieram na podstawie obserwacji, ponieważ w czasie, kiedy przeprowadzałam badania zauważyłam, iż wśród mieszkańców było bardzo dużo osób, które nie były do końca zdecydowane, czy są za integracją czy też przeciwko niej. W takim przypadku możliwym czynnikiem wywołującym chęć zagłosowania mogły być emocje, a nie racjonalne argumenty. Wiele mieszkańców najprawdopodobniej zdecydowało o pójściu do urny wyborczej na krótko przed głosowaniem bez ugruntowanego przekonania, jak będzie głosować. W takiej sytuacji kiedy istnieje bardzo duża liczba osób niezdecydowanych. Niewiadomo ile z nich jest potencjalnymi zwolennikami a ilu potencjalnymi przeciwnikami. Tak więc wyniki głosowania w takiej zbiorowości są bardzo trudne do przewidzenia.

Obserwując sytuację konfliktową zwolenników i przeciwników Unii Europejskiej szczególnie nasiloną przed referendum, kiedy to oba obozy przedstawiały w jak najlepszym świetle swoje postulaty zauważyłam, że mieszkańcy Brus byli już „zmęczeni” i rozdrażnieni tą sytuacją. Narzekali na brak konkretnych, rzetelnych informacji mówiących o rzeczywistych skutkach integracji zarówno tych korzystnych jak i tych negatywnych. Byli oburzeni postawami niektórych przedstawicieli stron szczególnie tych ze sceny politycznej kraju. Wówczas to w dużym stopniu na opinie głosujących może mieć agitacja bądź to za jedną lub za drugą opcją.

Spośród wielu wniosków do jakich doprowadziły mnie przeprowadzone badania, najogólniejszym wydaje się być stwierdzenie, że postawy wobec integracji europejskiej są ściśle związane z sytuacją społeczno – ekonomiczną kraju w ciągle dokonującej

³ źródło: AR i MR

się transformacji ustrojowej. Społeczności lokalne pozostają nadal w dużym stopniu w fazie, gdzie panuje przekonanie o przejściowości i tymczasowości sytuacji w której się znajdują. Nie zostały jeszcze dostatecznie wykształcone nowe zasady, właściwe dla demokracji, podczas gdy stare charakterystyczne dla komunistycznego systemu nakazowo – rozdzielczego są już nieaktualne. W tej trudnej fazie przejściowej społeczności oczekują ze strony instytucji sprawujących władzę zapewnienia o uzyskanie pełnej i rzetelnej informacji naświetlającej alternatywne rozwiązania systemowe, pokazanie ich możliwych efektów w relacji do podejmowanych przez nich działań.

W większości, badanych charakteryzuje poczucie zagubienia i nieprzystosowania do zmian, lęk przed nimi a poza tym przekonanie o bezsensowności, jałowości i bezcelowości wszelkiej aktywności społecznej i gospodarczej. Powszechna jest nostalgia za przeszłością, za silnym państwem zapewniającym stabilność i bezpieczeństwo oraz nie wymagającym aktywności, bycia przedsiębiorczym, przeciwnie zniechęcającym do niej. Są też – aktywni, przedsiębiorczy, głównie prywatni przedsiębiorcy i samorządowcy. Spotykają się oni niestety z nieufnością ze strony własnych sąsiadów mieszkańców tej samej wsi, miasteczka. Stają się oni ofiarami negatywnego stereotypu, upatrującego źródeł indywidualnego sukcesu w nieuczciwości. Ci, którzy osiągnęli sukces stają się obcy swojej własnej społeczności lokalnej w odróżnieniu od tych którzy „przegrali” w procesie transformacji, są oni „biedni” przez co „swoi”. Uwidaczniają się w tym momencie podziały w tożsamości zbiorowej. W miejsce kategorii „my - Polacy”, „my – tutejsi” pojawia się kategoria „my – biedni, oszukani”, „oni – Ci, którzy odnieśli sukces”, jednostki innowacyjne, określani jako złodzieje i oszuści

Postawy wobec integracji Polski z Unia Europejską kształtują się właśnie w kontekście kryzysu tożsamości. Na ich kształt wpływają w głównej mierze tzw. kompetencje cywilizacyjne.⁹⁸ Pod pojęciem tym są zawarte cechy osobowościowe, określające zdolność ludzi do funkcjonowania w nowoczesnych warunkach społeczno – ekonomicznych. Są to jednostki innowacyjne, posiadające zdolność przetrwania w warunkach konkurencji, posiadające skłonność do obywatelskiego uczestnictwa, wykazujące zainteresowanie sprawami publicznymi i społecznymi. Cechuje ich ponadto tolerancyjność, otwartość, wreszcie posiadanie kompetencji związanych z kulturą życia

⁹⁸ *Polska lokalna wobec integracji europejskiej*, s. 183.

codziennego. To te cechy mają decydujący wpływ na kształtowanie postaw, znacznie większy niż zasoby materialne, wykształcenie czy status zawodowy.

Taki typ osobowości sprzyjać powinien płynnej bezbolesnej integracji społeczeństwa Polski z UE. Odwaga podejmowania trudnych wyborów będzie w warunkach egzystencji Polaków w Unii Europejskiej postawą niezwykle pożądaną.

Nie należy jednak zapominać, co starałam się udowodnić w tej pracy, iż rozwój społeczności lokalnej w obliczu gwałtownych zmian społecznych generujących wiele konfliktów, zależy od unormowania sytuacji konfliktowych i uznania ich za funkcjonalne. Tylko wtedy system społeczny jest w stanie utrzymać równowagę, gdy bierze się w nim pod uwagę racje obydwu stron każdego sporu. Podobnie sytuacja wygląda właśnie w gminie Brusy, gdzie konflikt między eurosceptykami euroentuzjastami, mimo zmęczenia i znużenia jaki spowodował, przyniósł szereg ożywczych i pozytywnych zmian w tej zbiorowości, służących jej dobru: w tym przypadku podjęciu przez mieszkańców gminy świadomej decyzji o przystąpieniu do Unii Europejskiej.

BIBLIOGRAFIA

- Białyszewski, Henryk. 1980. *Teoretyczne i metodologiczne problemy sprzeczności i konfliktów społecznych. Praca habilitacyjna*, PAN Warszawa.
- Białyszewski, Henryk. 1983. *Teoretyczne problemy sprzeczności i konfliktów społecznych*, PAN Warszawa.
- Borzyszkowski, Józef, Mordawski, Jan, Jerzy, Treder. 1999. *Historia, geografia, język i piśmiennictwo Kaszubów*, Gdańsk.
- Chłop, rolnik, farmer? 2000. *Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej. Nadzieje i obawy polskiej wsi*, Instytut Spraw Publicznych Warszawa.
- Co czwarty na „nie”, *Dziennik Bałtycki*, 13 czerwca 2003
- Coser, Lewis. 1997. *Společne funkcje konfliktu.*, w: M. Malikowski, S. Marczuk, *Socjologia ogólna. Wybór tekstów*, Tyczyn.
- Dach, Zdzisław (red.). 1999. *Kontrowersje wokół korzyści i kosztów integracji Polski z Unią Europejską*, Chrzanów.
- Daniłowicz P., Sawiński Z., Sztabiński F., Sztabiński P.B., Wejland A.P. 1992. *Podręcznik socjologicznych badań ankietowych*, Warszawa.
- Domański H., Lutyńska K., Rostocki A. 1999. *Spojrzenie na metodę. Studia z badań socjologicznych*, Wyd. IF i S PAN Warszawa.
- Encyklopedia socjologii*. 2000. Tom I, II, III, Oficyna naukowa, Warszawa.
- Frankfort – Nachmies Ch., Nachmies D. 2001. *Metody badawcze w naukach społecznych*, Warszawa.
- Gaziński, Bolesław. 1998. *Unia Europejska wczoraj – dziś - i jutro*, Fundacja im. M. Oczapowskiego, Olsztyn.
- Halizak E., Przymies S. (red.). 2002. *Unia Europejska - nowy typ wspólnoty międzynarodowej*, Warszawa.
- Kaleta, Andrzej. 1997. *Rozwój obszarów wiejskich w perspektywie integracji z Unią Europejską*, Toruń.
- Kocik, Lucjan. 2001. *Trauma i eurosceptyizm Polskiej wsi*, Kraków.
- Kolarska – Bobińska, Lena (red.). 2001. *Polacy wobec wielkiej zmiany. Integracja z Unią Europejską*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- Królikowska, Jadwiga. 1993. *Trzecia strona konfliktu społecznego – inspiracje teoretyczne i praktyczne konsekwencje*. „*Studia Socjologiczne*” nr:2

- Królikowska, Jadwiga. 1996. *Struktura procesu konfliktowego*, Toruń.
- Lutyńska, Krystyna. 1984. *Wywiad kwestionariuszowy. Przygotowanie i sprawdzenie narzędzia badawczego*, Wrocław.
- Lutyński, Jan. 1994. *Metody badań społecznych. Wybrane zagadnienia*, Łódź.
- Mach, Zdzisław, Niedźwiecki Dariusz. 2002. *Polska lokalna wobec integracji europejskiej*, Kraków.
- Malikowski, Marian, Maczur, Stanisław. 1993. *Socjologia ogólna. Wybór tekstów. Tom I II*. Rzeszów
- Malikowski, Marian, Seręga, Zdzisław (red.). 2000. *Konflikty społeczne w Polsce w okresie zmian systemowych. Studia, komunikaty, eseje. Tom I i II*, Rzeszów.
- Mielicka, Hanna. 2002. *Podstawy socjologii. Mikrostruktury społeczne*, Kielce.
- Milicki, Marek. 1992. *Konflikty w społeczeństwie*, Warszawa.
- Mlicki, Marek. 1986. *O pojęciu konfliktu społecznego*. „Studia Socjologiczne” nr:1
- Mucha, Janusz. 1978. *Konflikt i społeczeństwo: z problematyki konfliktu społecznego we współczesnym świecie*, PWN Warszawa.
- Nas do Unii nie zagonią!* Polityka nr 11/ 15.03. 2003
- Nowak, Stanisław. 1965. *Metody badań socjologicznych*, PWN Warszawa.
- Nowak, Stanisław. 1985. *Metodologia badań społecznych*, PWN Warszawa.
- Nowicka – Włodarczyk E., *Kompromis w życiu społecznym*.
- Olechnicki, Krzysztof, Załęcki, Paweł. 1997. *Słownik socjologiczny*, Toruń.
- Program dla Polski: Polska w Uni Europejskiej. Debata publiczna*. Ośrodek Studiów Europejskich, Kraków 1997.
- Sołoma, Luba. 1991. *Socjologia*, Olsztyn.
- Strategia Rozwoju Społeczno- Gospodarczego Miasta i Gminy Brusy. Raport. Brusy 2000.*
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i Gminy Brusy. Opis studium*. Chojnice 1995-1997
- Suchocka, Renata. 1999. *Integracja Europejska w polskiej perspektywie*, Wydawnictwo naukowe UAM Poznań.

Szpor, Ryszard (red.).2002. *Droga do Unii Europejskiej. W świetle badań sondażowych*. Kancelaria sejmu, Warszawa.

Sztompka, Piotr.2002. *Socjologia.. Analiza społeczeństwa*, Warszawa.

Sztumski, Janusz.1987.*Konflikt społeczny*, Katowice.

Sztumski,Janusz.1999. *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Warszawa.

Turner, Jonathan.1985..*Struktura teorii socjologicznej*, PWN Warszawa.

Unia zagrożona, „Newsweek” nr 47/2002 z dnia 24.11.2002

Wątroba, Wiesław.1998.*Socjologia wstęp do praktycznej wiedzy społecznej*, Warszawa.

Wieruszewska Maria (red.).1993. *Wieś i rolnictwo na rozdrożu?*, Warszawa.

Wierzbicki Zbigniew. Aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych i środowiskowych.

Wilkin, Jerzy (red).2001.*Polska Wieś. Raport o stanie wsi*. Fundacja na Rzecz rozwoju Polskiego Rolnictwa, Warszawa.

www.wiadomości.wp.pl

Zimny, Zygmunt.2000.*Metodologia badań społecznych*, WSP Częstochowa.

Żuk, Anna.1996.*Konflikt i walka*, Lublin.

ANEKS 1 KWESTIONARIUSZ WYWIADU

KONFLIKT MIĘDZY ZWOLENNIKAMI I PRZECIWNIKAMI INTEGRACJI POLSKI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ

Celem niniejszego badania jest uzyskanie odpowiedzi na pytania dotyczące opinii mieszkańców gminy Brusy w kwestii przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Inspiracją do podjęcia tej tematyki jest perspektywa integracji ze strukturami tej organizacji międzynarodowej a także toczące się wokół tego dyskusje i spory. Badanie to przeprowadzane jest dla potrzeb pracy dyplomowej, którą piszę na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

1. Jakie widzi Pan(i) szanse i zagrożenia związane z integracją Polski z Unią Europejską?
 - dla całego kraju
 - dla społeczności lokalnej Brusy?
2. Jak według Pan(i) zmieni się w sytuacja makroekonomiczna Polski w efekcie tej integracji z Unią Europejską? Jeżeli tak to w jakich działach gospodarki a szczególnie w rolnictwie?
3. Według Pana(i) jak po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej zmieni się sytuacja na rynku pracy ogólnokrajowym i lokalnym (gminnym)?
4. Czy według Pana(i), po integracji z Unią zmieni się coś w zakresie ruchów ludności? W jakim stopniu mogą ulec kierunek i natężenie ruchów migracyjnych ludności na terenie kraju a także gminy? Jaki mogą one przybrać charakter? Kto będzie migrował i w jakim celu?
5. Jak w sytuacji integracji z Unią może zmienić się sytuacja w systemie edukacji na tym terenie? Czy uważa Pan(i), że się poprawi, nie ulegnie zmianie, pogorszy się.

6. Czy uważa Pan(i), że samorząd lokalny prowadzi aktywne i prawidłowe przygotowania na ewentualność integracji z Unią Europejską? Jeżeli tak to jak się to przejawia (np. dotychczasowe akcje, rodzaj uzyskanej dotychczas pomocy itp.)
7. Czy uważa Pan(i), że nasza gmina ma szanse dostosować się do wymogów Zachodnich? Jakie są możliwości uzyskania pomocy w kontekście interesów gminy Brusy (czy ona także stara się o uzyskanie jakiejś pomocy, czy ma jakieś doświadczenie w tym zakresie)?
8. Gmina Brusy jest gminą o charakterze miejsko-wiejskim ważna więc pozostaje kwestia rolnicza? Czy uważa Pan(i), że ulegnie jakimś zmianom sytuacja tej grupy społeczno - zawodowej w procesie integracji z Unią Europejską? (np. przekwalifikowania zawodowe i kierunki tego procesu)
9. Jakie wyzwania Pana(i) zdaniem czekają mieszkańców gminy po ewentualnym wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej? Czy zmieni się znacząco życie codzienne? Jeżeli tak to w jakiej sferach?
10. Jak Pana(i) zdaniem po integracji z Unią zmieni się mentalność Polaków i mieszkańców gminy? Czy będą w stanie przełamać utarte stereotypy oraz systemy wartości nie przystające do swoich własnych (np. etos pracy, kwestia ziemi, tożsamość kulturowa)?
11. Czy sądzi Pan(i), że zmieni się znacząco sytuacja poszczególnych grup wiekowych po ewentualnym wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej? Jak Pan(i) widzi sytuację ludzi młodych i w podeszłym wieku za 5 lat?
12. Czy Pana(i) zdaniem zmieni się coś w sferze wyznaniowej i życia kulturalnego po wstąpieniu Polski do struktur unijnych?
13. Jak Pana(i) zdaniem, gmina Brusy skorzysta bezpośrednio na integracji z Unią Europejską? Czy ma Pan(i) jakieś propozycje dotyczące tego zagadnienia?